

Hely Leppäniemi

TUKIVIITTOMAT KÄYTTÖÖN LASTEN HYÖDYKSI
PORIN VARHAISKASVATUKSESSA

Kuntoutuksen koulutusohjelma

YAMK

2017

Satakunnan ammattikorkeakoulu
Satakunta University of Applied Sciences

TUKIVIITTOMAT KÄYTTÖÖN LASTEN HYÖDYKSI PORIN VARHAISKASVATUKSESSA

Leppäniemi, Hely
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutuksen koulutusohjelma ylempi AMK
Maaliskuu 2017
Sivumäärä: 57
Liitteitä: 6

Asiasanat: tukiviittomat, sosiaalinen esteettömyys, varhaiskasvatus

Opinnäytetyön aiheena oli tukiviittomien käytön tehostaminen Porin varhaiskasvatuksessa. Tavoitteena oli selvittää Porin varhaiskasvatuksessa toimivien lasten henkilökohtaisten- sekä ryhmävustajien tarvetta ja motivaatiota tehostaa tukiviittomien käyttöä sitä tarvitsevien lasten kanssa toimiessaan. Opinnäytetyö toteutettiin yhteistyössä Porin varhaiskasvatuksessa toimivien varhaiskasvatuksen konsultoivien erityisopettajien kanssa.

Tukiviittomien käytön hallitsemiseksi tarvitaan niiden jatkuvaa kertausta ja aktiivista käyttöönottoa. Epäsäännöllinen ja vähäinen tukiviittomien käyttö näkyy viittomamerkkien unohtamisena sekä rutiinomaisen käyttöönoton vaikeutena. Tähän ongelmaan pyrittiin saamaan muutos järjestetyllä tukiviittomakoulutuksella sekä varhaiskasvatuksen käyttöön valmistetulla tukiviittomamateriaalilla. Tukiviittomien käyttöä harjoittelevalle lapselle on tärkeää, että hän voi toimia oppimisympäristössä, jossa mahdollisimman moni osaa käyttää lapsen kommunikointimenetelmää.

Opinnäytetyö toteutettiin toimintatutkimuksena. Tutkimus eteni syklisesti tukiviittomien käytön haasteiden määrittelystä toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. Aineiston keruussa käytettiin laadullisia tutkimusmenetelmiä, kuten kyselyitä, havainnointia sekä keskustelua. Tulosten mukaan Porin varhaiskasvatuksessa toimivat avustajat kokivat tukiviittomien säännöllisen kertauksen ja harjoittelun olevan tärkeää taidon ylläpidolle.

THE USE OF SUPPORT SIGNS FOR THE BENEFIT OF CHILDREN IN EARLY CHILDHOOD EDUCATION AND CARE IN PORI

Leppäniemi, Hely

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Satakunta University of Applied Sciences

Master's Degree Programmer in Rehabilitation

March 2017

Number of pages: 57

Appendices: 6

Key words: support signs, social accessibility, early childhood education,

The purpose of this thesis was to enhance more efficient use of support signs in early childhood education and care in Pori. The aim was to examine the need and motivation of the education assistants to support the more efficient use of support signs for children in early childhood. The thesis was carried out in collaboration with the special education teachers that work as consultants in the early childhood education in Pori.

In order to be able to use support signs there is need for constant repetition and active use. Irregular and low use of signs displays forgetfulness of signs, as well as difficulties in routine use. The aim was to overcome these problems by organizing of the support signs and producing material of the support signs. It is important that the child using the support signs can practice in an environment where many people are able to use to support signs.

The thesis was carried out as an action research. The progress of this study was cyclical defining challenges of support signs, planning actions, implementing and evaluating actions. The qualitative action research methods were used in the research data collection, such as surveys, observation and discussion. According to the results support signs and regular refresher training is important for the maintenance of skills in early childhood education Pori.

SISÄLLYS

1 TUKIVIITTOMIEN KÄYTÖN TEHOSTAMINEN	5
1.1 Tukiviittomien käyttö.....	5
1.2 Kehittämistyön tavoitteet ja menetelmät.....	7
2 VUOROVAIKUTUS, KOMMUNIKOINTI JA KIELI	9
2.1 Toimivan vuorovaikutuksen tekijät.....	9
2.2 Sosiaalinen esteettömyys ja saavutettavuus	11
2.3 Kielen kehityksen haasteita.....	12
3 TUKIVIITTOMAT	13
3.1 Tukiviittomat puhetta tukevana ja korvaavana menetelmänä.....	13
3.2 Tukiviittomien käytön tukeminen varhaiskasvatuksessa	18
4 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITE JA TEHTÄVÄ.....	21
5 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA TOTEUTTAMINEN	22
5.1 Toimintatutkimus ja kehittämistutkimus.....	22
5.2 Kehittämistyön eteneminen.....	25
5.2.1 Tukiviittomamateriaalin valmistaminen	27
5.2.2 Avustajille järjestetyn koulutusiltapäivän suunnittelu ja toteutus.....	29
5.2.3 Kyselyt ja havainnointi toimintatutkimuksen osana	31
6 TULOKSET	33
6.1 Avustajien tukiviittomien käytön koulutus ja viittomien käyttö.....	33
6.2 Tukiviittomakoulutuksesta koettu hyöty.....	36
6.3 Havainnoinnin tulokset koulutuksen aikana	39
6.4 Kehittämistyön johtopäätökset.....	40
6.4.1 Avustajille järjestetyn koulutustilaisuuden toteutuminen	40
6.4.2 Materiaalin merkitys tukiviittomien käyttöönnotolle	42
6.4.3 Tukiviittomien käytön merkitys avustajan työssä.....	43
6.5 Toimintatutkimuksen luotettavuus.....	45
6.6 Toimintatutkimuksen eettisyyden arviointi.....	47
7 POHDINTA	48
LÄHTEET.....	52
LIITTEET	

1 TUKIVIITTOMIEN KÄYTÖN TEHOSTAMINEN

1.1 Tukiviittomien käyttö

Tämä opinnäytetyö tukiviittomien käytön tehostamiseksi Porin varhaiskasvatuksessa on tehty yhteistyössä Porin sivistyskeskuksen varhaiskasvatuksen konsultoivien erityisopettajien Outi Lehmus-Harjun sekä Marja Saineen kanssa. Lasten kanssa käytävien puhetta korvaavien ja tukevien kommunikointimenetelmien käyttö on yleistynyt viime vuosina varhaiskasvatuksessa. Yksi yleisesti käytössä oleva menetelmä on tukiviittomat. Koska päiväkodeissa lapsiryhmät ja lasten kielellisen tuen tarpeet vaihtuvat vuosittain, vaikuttaa se varhaiskasvatuksen henkilöstön tukiviittomien käytön osaamiseen. Harvoin käytettynä tarvittava rutiini unohtuu ja viittomamerkkien mieleen palauttaminen tarvittaessa vaatii aikaa. (Saine henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2016.) Porissa varhaiserityiskasvatuksessa toimii viisi varhaiskasvatuksen konsultoivaa erityisopettajaa. He arvioivat lapsen erityisen tuen tarvetta silloin, kun lapsen kehityksestä tai perheen tilanteesta syntyy huoli. He myös konsultoivat varhaiskasvatuksen työntekijöitä, järjestävät koulutusta sekä vastaavat erityisopetuksen suunnittelusta, kehittämisestä ja koordinoinnista. (Porin kaupungin www-sivut 2016a.)

Tukiviittomat ovat suomalaisen viittomakielen merkistöön kuuluvia viittomia, joita käytetään puheen rinnalla. Lapsella tukiviittomien käyttö tukee ja vauhdittaa puhekielen oppimista. Niiden avulla lapsen puheytykset lisääntyvät ja hän oppii hahmottamaan asioita kielellisten symboleiden kautta. Kielellisten taitojen kartuttua lapsi pystyy ilmaisemaan itseään paremmin joka taas vaikuttaa turhautumisen tunteiden vähenemiseen. Jos puhekieli on kehittymässä, syrjäyttää puhe viittomat ajan kuluessa. Viittomien käyttöä tulee jatkaa kunnes puheen tuotto ja ymmärtäminen ovat riittävän hyvällä kommunikoinnin tasolla. (Merikoski 2017, 14-15; Viittomat kommunikoinnissa n.d.)

Vuorovaikutus ja kieli ovat tärkeä osa lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. Kielen avulla lapsi oppii havainnoimaan ja ajattelemaan sekä tietämään ja tuntemaan. Hän pystyy ilmaisemaan itseään, toimimaan ja olemaan yhteistyössä muiden ihmisten kanssa. Silloin, kun lapsen puhe ei kehity, saattaa hän tarvita puheensa tueksi tai puheensa ymmärrettävyyden parantamiseksi korvaavaa kommunikointimenetelmää eli AAC-menetelmää (Augmentative and Alternative Communication). Puhetta korvaavana kommunikointina (alternative communication) voidaan käyttää muun muassa viittomia, graafisia merkkejä, teknologiaa tai kirjoitusta. Puhetta tukevan kommunikoinnin (augmentative communication) tehtävänä on edistää ja täydentää kehittyvää puheilmaisua tai korvata kommunikointi silloin, kun puheen kehittyminen ei ole todennäköistä. Jaottelu avusteiseen ja ei-avusteiseen kommunikointiin perustuu kommunikoinnin tuottamiseen. Avusteisessa kommunikoinnissa kielellinen ilmaus on erillään käyttäjästä ja merkit valitaan käytön mukaan. Ryhmään kuuluvat muun muassa puhelaitteet tai tietokoneet. Ei avusteisessa kommunikoinnissa käyttäjä tuottaa itse kielelliset ilmauksensa. Tähän ryhmään kuuluvat pääasiassa viittomat. (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 20–21, Wendt & Lloyd 2011, 6-8.)

Lapsen vuorovaikutustaitojen, kommunikoinnin ja kielenkehityksen vuoksi on oleellista, että lapsi saa olla ympäristössä, jossa hänellä on mahdollisuus mallioppimiseen sekä kommunikointitavan harjoitteluun. Hyvän kommunikointiympäristön rakentaminen kuuluu aina taitavamman kommunikoijan vastuulle. Kommunikointiympäristössä huolehditaan jokaisen mahdollisuuteen kommunikoida sekä ymmärretyksi tulemiseen kommunikointitavasta riippumatta. (Ala-Kihniä 2012, 6.) Lapsen kuntoutus eroaa aikuisen kuntoutuksessa uuden rakentumisella. Lapsi, jolla ei vielä ole kommunikaatiota, on riippuvainen aikuisten tekemistä valinnoista. Lapsen koko persoonallisuuden rakentumiselle on merkitystä sillä, miten hänen kuntoutukseensa suhtaudutaan ja osallistutaan. Lapsen arjen ympärillä tapahtuvat päivittäiset asiat kotona, päivähoitossa tai harrastuksissa luovat hyvän toimintaympäristön lapsen kehityksen tukemiseksi. Yhteistyö vanhempien ja eri ammattilaisten välillä on oleellinen osa lapsen kuntoutusta. (Melamies, Pärnä, Heino & Miller 2012, 103, 108.)

1.2 Kehittämistyön tavoitteet ja menetelmät

Tämän opinnäytteen tavoitteena oli tukiviittomien käytön tehostaminen Porin varhaiskasvatuksessa. Varhaiskasvatus on osa alle kouluikäisille lapsille suunnattua koulutusjärjestelmää, jonka tehtävänä on tukea ja täydentää kotien kasvatustehtävää (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 8). Ammattitaitoisen henkilöstön osaamiseen panostaminen luo puitteet tälle työelämälähtöiselle opinnäytetyölle, jossa käyttäjä- ja kohderyhmänä ovat Porin varhaiskasvatuksessa toimivat lasten ryhmäavustajat sekä henkilökohtaiset avustajat. Hyödyn saajia ovat viimekädessä tukiviittomia käyttävät lapset. Aihe on ajankohtainen ja siihen on kiinnitettävä entistä enemmän huomiota, sillä lasten kielellisten häiriöiden on todettu yleistyneen varhaiskasvatuksessa 2000-luvulla (Nurmilaakso & Välimäki 2011, 5).

Lapsi viettää usein suurimman osan päivästänsä päivähoitossa, joten on luonnollista, että varhaiskasvatuksen työntekijät ovat osa lapsen ammatillista varhaiskuntoutusta. Ammattitaitoinen henkilökunta osaa luoda lapselle ympäristön, jossa hän voi harjoitella omaa kommunikointimenetelmäänsä. Myös vanhemmat tarvitsevat tukea ja motivointia uuden kommunikointitavan harjoitteluun ja käytön vahvistamiseen. Yhteistyössä vanhempien ja ammattilaisten kanssa tuetaan lapsen kokonaisvaltaista kehitystä. (Launonen 2012, 35.)

Tämän kehittämistyön kokonaisuus muodostui tukiviittomien opetukseen järjestettyä koulutuksesta sekä tukiviittomien käytön harjoitteluun valmistetusta tukiviittomamateriaalista. Avustajille järjestetyn koulutuksen tarkoituksena oli motivoida avustajia tukiviittomien käyttöön sekä selvittää avustajien tukiviittomien tämän hetkistä käyttöä ja osaamista sekä koulutukseen liittyviä jatkotoiveita. Tukiviittomamateriaali valmistettiin varhaiskasvatuksessa yleisesti käytössä olevaan sanastoon ja runkona käytettiin lapsen arkea päiväkodissa. Muistamisen ja oppimisen tueksi tukiviittomiin lisättiin selkeitä kuvia. Materiaali sopii sekä aikuisten että lasten kanssa tehtäviin harjoituksiin. Tehty kehittämistyö rajoittui Porissa toimiviin varhaiskasvatuksen avustajiin, mutta materiaalia on mahdollisuus käyttää myös vanhempien kanssa tehtävään yhteistyöhön.

Kehittämistyön tutkimusstrategiana käytettiin toimintatutkimusta. Toimintatutkimuksen luonteeseen kuuluu ammatillisen oppimisen ja kehittymisen prosessi. Se liittyy käytännönläheisesti työelämään ja siinä havaittuihin ongelmiin. Toimintatutkimuksessa on tutkijan lisäksi mukana ihmisiä käytännön työelämästä. Toimintatutkimuksen tehokkuus johtuu juuri siitä, että ne henkilöt, joita ongelma koskee, voivat itse olla löytämässä ratkaisuita ja sitoutua muutokseen. Toimintatutkimus on jatkuvaa toiminnan parantamista, josta muodostuu työyhteisön jäsenille oppimis- ja kasvuprosessi. (Kananen 2014, 11.)

Tehdyn toimintatutkimuksen toteutuksessa käytettiin laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä, kuten kyselylomakkeita, osallistuvaa havainnointia sekä keskustelua. Kvalitatiivisella tutkimuksella pyritään ilmiön kuvaamiseen, ymmärtämiseen sekä mielekkääseen tukintaan. Analyysi seuraa tutkimuksen eri vaiheita ja ohjaa tutkimusprosessia sekä tiedon keruuta. Tarkoituksena ei ole ilmiöiden yleistettävyys (Kananen 2014, 21–22.) Tehdyssä toimintatutkimuksessa kyselyt tehtiin ennen ja jälkeen koulutuksen. Havainnointia tehtiin koulutuksen aikana kouluttajan kierteessä harjoitusten aikana ryhmissä tehden muistiin panoja. Koulutustilaisuuden päätyttyä keskusteltiin yhteisesti tilaisuuden annista. Tehtyjen kyselyiden perusteella saatiin tulokset, joiden pohjalta avustajien ammattitaitoa voidaan edelleen kehittää.

2 VUOROVAIKUTUS, KOMMUNIKOINTI JA KIELI

2.1 Toimivan vuorovaikutuksen tekijät

Vuorovaikutus, kommunikointi ja kieli ovat keskenään eri asia, mutta muodostavat yhdessä toimivan vuorovaikutuksen. Vuorovaikutus antaa ihmiselle tiedon omasta olemassaolostaan, kokemuksistaan ja elämästään. Ilman vuorovaikutusta toisten ihmisten kanssa ihminen ei tiedosta olemassaoloaan. Suurin osa ihmisten välisestä vuorovaikutusta on tiedostamatonta toimintaa ympäristön kanssa. Vuorovaikutus toimii kuhunkin tilanteeseen sopivalla tavalla. Ihmisten välinen tiedostettu vuorovaikutus on viestintää sekä kommunikointia. Ihmiset ilmaisevat toisilleen ajatuksiaan, tietoaan, tarpeitaan sekä tunteitaan kommunikoidessaan. Samalla ihminen vastaanottaa ja tulkitsee muiden ilmaisuja. (Launonen 2007,6.)

Viestinnän keinot voivat olla kielellisiä tai ei-kielellisiä. Esimerkiksi pieni lapsi voi viestittää ja kommunikoida, vaikka ei varsinaisesti ole oppinut käyttämään sanoja. Sisäinen kieli kehittyy kommunikoinniksi vuorovaikutuksessa häntä hoitavien ihmisten kanssa. Tutkimuksissa on todettu, että jo vastasyntynyt lapsi on kiinnostunut ympärillään kuluviista äänistä, kuten puheesta sekä hoitajan ilmeistä, kasvoista ja silmistä. Kieli on ominaisuus, joka on vain ihmiselle ominaista. (Launonen 2007, 6; Whitehead 2007, 2.) Kielen avulla ihminen voi viestiä asioita, jotka eivät ole sen hetkessä tilanteessa läsnä. Kielen avulla voidaan puhua menneisyydestä, tulevaisuudesta tai kysyä, pyytää ja luvata. Yleensä kielellisen viestinnän keinoja ovat puhe ja kirjoitus. Silloin, kun nämä taidot eivät onnistu, voidaan käyttää puhetta tukevia ja korvaavia viestinnän keinoja. Tavallisimpia ovat erilaiset graafiset kuvat ja viittomat. (Launonen 2007, 6-7.)

Lapsen varhaiset vuorovaikutuksen kokemukset luovat pohjaa myöhemmälle viestinnän ja kielen kehitykselle. Lapsi oppii, että olemalla vuorovaikutuksessa muiden kanssa, saa hän viestitettyä toiselle tunnetilojaan ja havaintojaan. Tälle pohjalle lapsi alkaa muodostaa yhteisiä viestintäkeinoja, kuten puhetta. Vuorovaikutuksen oppiminen on edellytys kommunikoinnin ja viestinnän oppimiselle ja näiden taitojen oppiminen on edellytys kielen kehitykselle. (Launonen 2007, 6-8.)

Itsensä ilmaiseminen on ihmiselle tärkeä taito, joka vaikuttaa itsenäisyyden, itsekunnioituksen sekä omanarvon tunteen kehittymiseen. Jotta ihminen voisi nähdä itsensä itsenäisenä ja tasa-arvoisena ihmisenä muiden joukossa, on tärkeää, että hänellä on kieli, jolla voi esittää omia mielipiteitään, tunteitaan sekä halujaan. Ilman kuulluksi tulemisen taitoa, ihminen menettää osan oman elämänsä hallinnan mahdollisuuksista ja seurauksena saattaa olla syrjäytyminen ja jääminen sosiaalisen yhteisön ulkopuolelle. (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 14–15.)

Nurmilaakson ja Välimäen toimittamassa oppaassa (2011, 5) tulee esiin, että 2000-luvulla erityisen tuen tarve varhaiskasvatustalveissa sekä perusopetuksessa on kasvanut noin kahdeksan prosenttia. Pääasiassa nämä lisääntyneet ongelmat liittyvät kielellisiin haasteisiin. Aikuisten tehtävänä on seurata lapsen kielen kehitystä sekä tarjota hänelle monipuolisia mahdollisuuksia vuorovaikutukseen ja kieliympäristöön. Kieli kehittyy leikin, liikunnan, tutkimisen, taiteellisen kokemuksen sekä ilmaisemisen avulla. Etenkin leikissä lapset voivat kielen avulla ilmaista omia kokemuksiaan ja muokata leikin tarkoitusta ja suuntaa sekä vaikuttaa leikissä oleviin suhteisiin. Kielen hallinta on myös tärkeä osa oppimisvalmiuksia, kuten päättelystä, vertailemista ja eri asioiden välisien suhteiden ymmärtämistä. Kyselemällä, kuuntelemalla ja vastaamalla lapsi oppii uusia asioita. Varhaiskasvatuksessa vanhempien kanssa tehtävä kasvatuskumppanuus luo hyvät mahdollisuudet yhteistyölle lapsen kielen kehittymisen tukemiseksi. (Välimäki 2011, 13–14, 18.)

Valtakunnallisessa varhaiskasvatussuunnitelmassa (2016) varhaiskasvatuksen keskeiseksi tavoitteeksi nostetaan lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. Suunnitelmassa korostetaan erityisesti kielen merkitystä lapsen kasvussa ja kehityksessä. Kielen avulla utelias lapsi pystyy ymmärtämään paremmin ympäröivän maailman suhteita ja käsitteitä. Kieli on ajattelun ja kommunikoinnin väline jo pienellä lapsella. Vuorovaikutustaitojen kehittymisessä on tärkeää, että lapsen aloitteisiin vastataan ja lapsi saa kokea tulevansa kuulluksi. Lasta tuetaan kannustamalla kommunikointiin muiden lasten sekä henkilöstön kanssa. Varhaiskasvatuksessa käytetään kuvailevaa ja tarkkaa kieltä sekä tarvittaessa kuvia, esineitä ja tukiviittomia. Myös puheen tuottamisen kehitystä seurataan ja ohjataan sekä kannustetaan lapsia vuoroteluun. Kielellistä muistia tukevat esimerkiksi lorujen ja laululeikkien käyttö. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 40–41.)

2.2 Sosiaalinen esteettömyys ja saavutettavuus

Invalidiliiton (2016) mukaan esteettömyys on kokonaisuus, jolla ymmärretään jokaisen yhteiskunnan jäsenen sujuvaa mahdollisuutta osallistua harrastuksiin, työntekoon, kulttuuriin ja opiskeluun (Invalidiliiton www-sivut 2016). Sosiaalisella esteettömyydellä ymmärretään kaikille avointa, mukaan ottavaa ja turvallista ilmapiiriä. Sosiaalisesti esteettömässä toiminnassa jokaisella osallistujalla on oikeus olla oma itsensä ilman pelkoa kiusaamisesta tai syrjinnästä. Sisäministeriön 2010 julkaiseman raportin ”Kuka ei kuulu joukkoon? Lasten ja nuorten kokema syrjintä Suomessa” mukaan vammaisista ja pitkäaikaissairaista nuorista kolmasosa kokee tulleen nimittelyksi usein ja neljäsosa tutkimukseen osallistuneista on kokenut jääneensä porukan ulkopuolelle. Keskimääräistä alttiimpia syrjinnän kokemiselle ovat vammaiset ja pitkäaikaissairaavat lapset. Raportissa todetaan, etteivät aikuiset aina huomaa lasten syrjäytymistä, joten puuttuminen ongelmiin jää tekemättä. (Kankkunen, Harinen, Nivala & Tapio 2010, 50–52.)

Autismi- ja Aspergerliiton määritelmän mukaan sosiaalista esteettömyyttä voidaan edistää yhteisellä kielellä, joka voi olla puhetta, kuvien käyttöä, selkokieltä tai viittomia. Tasa-arvoisuus, yhdessä tekeminen sekä erilaisuuden hyväksyminen lisäävät sosiaalista esteettömyyttä yhteisöissä. Sosiaalinen esteettömyys on aitoa vuorovaikutusta, johon jokainen voi osallistua oman tarpeen, halun tai jaksamisen mukaan. (Autismi- ja Aspergerliitto ry:n www-sivut 2016.) Silloin, kun yhteisöön kuuluu henkilö, joka käyttää muista poikkeavaa kommunikointia, tulee koko yhteisöä tukea ja kuntouttaa käyttämään tätä kommunikointimuotoa. Näin toimimalla voidaan turvata jokaiselle yhteisön jäsenelle tasavertainen osallistumisen mahdollisuus. (Laine, Roisko & Selin-Grönlund 2015.)

Kuurojen ja kuulovikaisten henkilöiden sosiaaliselle esteettömyydelle on tärkeää, että on olemassa yhteinen kieli, viittomakieli. Viittomakielellä kommunikoidessaan viittomakielisillä on rikas vuorovaikutusympäristö, joka on verrattavissa kuulevien ja puhuvien puhuttuun kieliympäristöön. Ilman yhteistä kieltä kuurot jäävät helposti kokonaan vertaisryhmänsä ja muiden yhteisöjen ulkopuolelle. Tulkkipalvelun avulla kuulovikaisille ja muille korvaavia kommunikointimenetelmiä käyttäville voidaan tarjota mahdollisuus osallisuuteen tulkin välityksellä. Tulkkipalvelua voidaan myön-

tää sitä tarvitsevalle henkilölle 180 tuntia vuodessa. Edellytyksenä tulkkipalvelupäättökseen saannille on, että palvelua käyttävällä henkilöllä on jokin toimiva kommunikointikeino, jolla hän pystyy ilmaisemaan itseään sekä ymmärtämään muita. (Kelan www-sivut 2015.)

2.3 Kielen kehityksen haasteita

Lapsen normaalista poikkeavan kielenkehityksen piirteet näkyvät jo leikki- ja lapsi-ikässä. Tutkimusten mukaan 19 % lapsista puheen kehitys viivästyy. Kahden vuoden ikään asti kehitys saattaa olla hidasta, kunnes kolmannella ikävuodella puheen kehitys vauhdittuu. Puolet näistä lapsista saavuttaa ikätoverinsa kolmannen ikävuoden loppupuolella. Heillä on kuitenkin isompi riski kohdata ongelmia myöhemmin, kun mitataan opitun sanaston laajuutta, lauserakenteita, lukemisen ja kirjoittamisen taitoa sekä kielellistä muistia. Suvussa esiintyvät lukemisen ja kirjoittamisen vaikeudet lisäävät edellä mainittuja riskejä. (Kaure & Rauhala-Vaahervaara 2013, 5.)

VonTetzchnerin ja Martinsenin (2000, 40) mukaan Yhdysvalloissa on arviolta 900 000 ihmistä, jotka eivät pysty kommunikoimaan puhutulla kielellä. Suomen väkilukuun suhteutettuna vastaava luku olisi 20 000. Arvion mukaan Suomessa olevista alle 18-vuotiaista lapsista ja nuorista 0,5 prosenttia ei puhu riittävän selvästi siten, että puhekieli voisi olla heidän pääasiallinen kommunikointimuotonsa.

Aivoliitto on listannut lapsen kielen kehityksen erityispiirteitä:

- puhe kehittyy ja käyttösanasto lisääntyy selvästi ikäodotuksia hitaammin
- lausepuhe alkaa normaalia myöhemmin
- puhe on ikäodotuksiin nähden epäselvää
- virheelliset sanahahmot
- puuttuvat tai virheelliset taivutuspäätteet
- virheellinen tai käänteinen sanajärjestys, vajaat lauseet
- sanavarasto ja käsitteistö ovat ikään nähden suppeita
- sananlöytämisvaikeus
- kiertoilmaisut, ”omat” sanat
- kuullun ymmärtämisvaikeus.

Kielelliset erityisvaikeudet heijastuvat lapsen toimintakyvyn kehittymiseen. Jos lapsen on hankala ilmaista itseään, näkyy se yhteisleikin sujumattomuutena kavereiden kanssa, jutustelun ja muun yhdessä puuhaamisen hankaloitumisena sekä yhteisten sääntöjen noudattaminen vaikeutena. Myös keskittyminen ja oman toiminnan ohjaus hankaloituvat. Puutteellisen kielen vuoksi tunnetaidot eivät pääse kehittymään, mikä taas aiheuttaa helposti ristiriitatilanteita ja turhautumista. (Aivoliiton www-sivut 2016.)

Lapsen kuulovamma vaikuttaa puhutun kielen oppimiseen sekä muuhun kielenkehitykseen. Kielellinen kyky ei kuitenkaan vähene. Kuulovamman aste määrittelee lapsen kuntoutusta. Lievemmissä vioissa kuulolaite tuo tarvittavan avun ja lapsi pystyy kommunikoimaan puheella. Toisinaan pitkittynyt välikorvan tulehdus voi vaikeuttaa lapsen kuulemista pysyvästi ja samalla puhekielen kehitys hidastuu. Sisäkorvaistute on kuurolle lapselle asennettu kuulon apuväline. Sisäkorvaistutteen avulla lapsen kielenkehitys kuulon kautta voidaan tehdä mahdolliseksi. Tukiviittomien käyttö helpottaa lapsen ymmärtämistä ja keskittymistä kuulemiseen silloin, kun kuuleminen on haastavaa. (Takala 2016, 22–23.)

3 TUKIVIITTOMAT

3.1 Tukiviittomat puhetta tukevana ja korvaavana menetelmänä

Silloin, kun lapsen puhe ei kehity normaalisti, harkitaan puhetta tukevien ja korvaavien menetelmien käyttöä. VonTetzchner ja Martinsen (2000, 79–80) jakavat menetelmät kolmeen ryhmään kommunikointimenetelmän tarpeen mukaan: menetelmä voi olla ilmaisukeino, jolloin lapsen oma puheentuotto on epäselvää, menetelmää voidaan käyttää väliaikaisesti, kunnes lapsen oma puhekieli kehittyy riittävälle tasolle. Menetelmä voi olla lapselle myös pysyvä kommunikointimenetelmä, jolloin puheen tuotto ja ymmärtäminen eivät onnistu.

Marianna Ohtosen ja Tanja Räsänen (2015) mukaan kommunikointikeinon valintaan vaikuttavat henkilön toimintakyky, kielelliset taidot, kommunikointitarpeet ja kommunikointiympäristö sekä kommunikoinnin apuvälineiden ominaisuudet. Yleisimmin käytössä olevat puhetta tukevat ja korvaavat menetelmät ovat eleet ja viittomat, kuvat ja graafiset merkkijärjestelmät (PCS -kuvat ja piktogrammit), bliss -kuvat sekä kirjoittaminen. Lisäksi on kommunikointia tukevia apuvälineitä, kuten kuvatauluja, tietokoneohjelmia sekä puhelaitteita. (Ohtonen & Räsänen 2015.)

Pienelle lapselle on ominaista osoittaa tarpeitaan ilmeillä ja eleillä. Hän heiluttaa lähtiessään ja ojentaa käsiään, kun haluaa päästä syliin tai haluaa esineen itselleen. Kaisa Launonen (2007, 7, 18) tuo esiin näiden taitojen tärkeyden lapsen varhaisessa vuorovaikutuksen ja kielellisten taitojen kehityksessä. Näistä taidoista käytetään nimitystä olemuskieli. Olemuskieli on ensimmäinen askel vuorovaikutukseen. Vuorovaikutuksessa pienen lapsen kanssa aikuisen sensitiivisyys lapsen tarpeille auttaa lasta ymmärtämään omien tarpeiden esilletuomisen merkityksen sekä tukee orastavaa vuorovaikutuksen ja viestinnän kehitystä. Koska lapsella on jo syntymästään saakka eleitä ja ilmeitä, joilla hän oppii viestittämään tunnetilojaan ja tarpeitaan, on luontevaa vahvistaa näitä olemassa olevia taitoja, silloin kun puheen kehitys ei etene normaalisti tai siinä havaitaan muita häiriöitä, kuten kuulemisen ongelmia. (Martikainen 2007, 9-13, Papunet www-sivut 2016a.)

Tukiviittomilla ymmärretään puheen rinnalla käytettäviä viittomia. Tukiviittomista voidaan käyttää myös nimitystä avainviittomat tai selkoviittomat, jolloin viitataan avain- ja ydinsanojen viittomiseen. Selkoviittomilla viitataan yleensä helpotettuihin viittomiin, joita lapsen perhe ja lähipiiri käyttävät. Tällöin vain pieni ryhmä voi kommunikoida lapsen kanssa. Suomalaiseen viittomakieleen perustuva tukiviittomamerkistö tukee lapsen kielen kehitystä sekä mahdollistaa osallisuutta laajemmin. Tukiviittomia voivat käyttää henkilöt, jotka pystyvät havaitsemaan ja tulkitsemaan käsillä tuotettuja liikkeitä. Viittomien käytön edellytys on myös käyttäjän oma kyky tuottaa hallittuja ja tahdonalaisia liikkeitä. Niillä lapsilla, joilla on kuullun puheen hahmottamisen ongelma saattaa näköhavaintoihin perustuvien tukiviittomien käyttö helpottaa käsitteiden muistamista ja hahmottamista. Kommunikoinnin ongelmat saattavat vaikeuttaa katsekontaktin ottamista keskustelukumppanin kanssa. Tukiviittomien käytön edellytys on hyvä katsekontakti, joten tukiviittomien käyttö tukee katse-

kontaktin kehitystä. (Takala 2016, 44, Papunet www-sivut 2016b.) Kaisa Launonen (1998, 174) toteaa, että tukiviittomien käyttö vilkkaasti liikkuvien lasten kanssa on helpompaa kuin esimerkiksi kuvien käyttö. Papunetin sivuilla on video Vernestä, jolla on puheen kehityksen viive. Videolla Vernen äiti kertoo tukiviittomien käytöstä Vernen arjessa. (Papunetin www-sivut 2016b).

Tukiviittomien hyödyistä lasten varhaisen kielen kehityksen tukemiseksi Kaisa Launonen (1998) on tutkinut tukiviittomien käyttöä Down syndrooma- lasten kuntoutuksessa. Tutkimukseen osallistui 12 lasta, joita seurattiin puolen vuoden iästä kolmeen ikävuoteen asti. Kuntoutuksen tarkoituksena oli tukea kielen ja kommunikoinnin kehitystä. Perheitä opetettiin käyttämään viittomia puheen rinnalla. Tuloksista selviää, että varhaisella kuntoutuksella on merkittävä välitön hyöty kuntoutukseen osallistuneille lapsille. Kolmen vuoden iässä lasten kokonaiskehitys, varsinkin kielelliset, kognitiiviset ja sosiaaliset taidot olivat selvästi kehittyneemmät vertailuryhmän lasten taitoihin verrattuna. Vielä kahdeksan vuoden iässä sosiaaliset ja kielelliset taidot olivat selvästi edellä verrokkiryhmän lapsiin verrattuna. Tutkimustulokset tukevat varhaisen kuntoutuksen merkitystä sekä vanhempien tukemista varhaisessa kuntoutuksessa. Tukiviittomien käytön hyödyt näkyvät hitaan ja puutteellisen puheilmaston kompensoimisena, kielellisten keinojen sekä sosiaalis- kognitiivisten taitojen kehityksen tukemisena. Myöhemmät vaikutukset näkyvät koulussa opetukseen keskittymisen sekä oppimisympäristön muotoutumiseen osallistumisena. (Launonen 1998, 171–172.)

John Clibbens (2001, 101, 104) tuo artikkelissaan esiin useita 1980- ja 1990-luvuilla tehtyjä tutkimuksia, jotka tukevat tukiviittomien käytön hyötyjä lapsilla, joilla on Downin syndrooma. Toisaalta tutkimuksissa on todettu, etteivät viittomat tuo ihmeperannusta kommunikointiin, jos lapsen kielelliset taidot ovat kovin heikot. Clibbens tuo esiin viittomien käytön etuja muihin vaihtoehtoisiiin kommunikointimenetelmiin verrattuna. Viittomia käytetään ilman apuvälineitä, kommunikointi on katsekontaktiin sekä vuorotteluun perustuvaa kommunikointia. Lisäksi viittomilla on kieliopillinen rakenne ja niitä voidaan käyttää yhdessä kuvakommunikaation kanssa.

Laura Kanto on tutkinut logopedian väitöskirjassaan kuurojen vanhempien kuulevien lasten kielen kehitystä. Tuloksista ilmenee, että nämä lapset oppivat puhekielen ja

viittomakielen samanaikaisesti. Jo yksivuotiaana lapset osaavat vaihtaa kieltä ja kommunikointitapaa keskustelukumppaninsa mukaan. (Kanto 2016, 98–99.)

Karoliina Nikula käsittelee väitöskirjassaan (2015) sisäkorvaistutetta käyttävien syntymäkuurojen lasten kielivalintaa. Pienet lapset eivät itse pääse vaikuttamaan oman kielensä valintaan, vaan ammattilaiset pyrkivät saamaan hänet sisäkorvaistutteen avulla puhekieltä käyttäväksi ihmiseksi. Ongelmaksi saattaa kuitenkin tulla kuulon kehitys, joka ei etene kaikilla samalla tavalla. Nikulan mukaan lasta tulisi lähestyä kokonaisvaltaisesti eikä ainoastaan ammattilaisten näkökulmasta. Lääkärillä, puheterapeutilla, viittomakielen opettajalla tai kuulokojeen asentajalla on kullakin eri intressit auttaa lasta. Lapsi tarvitsee kuntoutukseen henkilön, joka näkee lapsen kuntoutuksen kokonaisvaltaisesti. Todisteita siitä, että viittomakielen käyttö vähentäisi puhekielen kehitystä, ei ole. Päinvastoin, hyvä moniammatillinen yhteistyö sekä perheiden ottaminen mukaan kielivalintaa tehdessä tukee parhaassa tapauksessa lapsen kehitystä kaksikieliseksi. Lapsen toimintakyvyn ja osallisuuden tukemiseksi olisi annettava lapselle oikeus ja mahdollisuus ottaa käyttöön myös viittomat, koska epäselvissä kuunteluolosuhteissa lapsen on raskasta seurata esimerkiksi keskustelua pelkän puheen varassa. (Nikula 2015, 311, 317.)

Martikainen ja Raino (2014, 24–26) ovat tutkineet 10–22 vuotiaiden sisäkorvaistutetta käyttävien kommunikaatiomuotoa. Tuloksista selviää, että vaikka 84 % tutkimukseen osallistuneista käytti pääasiassa puhetta perheenjäsenten kanssa keskusteluun, käytti 65 % usein viestinnän tukena ilmeitä ja eleitä. Neljännes lasten vanhemmista käytti joko viitottua puhetta tai tukiviittomia puheen rinnalla. Annettujen vastausten perusteella todetaan, että suhtautuminen vaihtoehtoisia kommunikointimuotoja kohtaan on yleisesti myönteistä.

Morgan ja Wollin (2002, 3,8) ovat selvittäneet kuurojen lasten viittomakielen kehitystä. Viittomakielen rakenne on erilainen kuin tukiviittomien rakenne, mutta viittomamerkit ovat samanlaiset, joten siinä mielessä voidaan verrata näiden kehitystä lapsella. Tutkijat tuovat esiin, että näyttöä viittomien oppimisen vaikutuksesta heikentävästi puhekielen oppimiselle ei ole. On todettu, että kuurot ja kuulevat lapset tuottavat ensimmäiset merkitykselliset viittomat ennen kuin vertailuryhmässä olevat kuulevat lapset tuottavat ensimmäiset sanansa. Morganin ja Wollinin (2002, 23) mu-

kaan lapsen kolme ensimmäistä ikävuotta ovat tärkeitä lapsen kielen kehityksen kannalta, joten myös viittomien opettaminen ja käyttäminen olisi aloitettava mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Maarit Widberg-Palon (2012, 51) selvityksessä haastateltiin viittomakielisten ja viittomakieltä käyttäviä lasten osallisuuden kokemuksia. Tuloksista selviää, että ilman yhteistä kieltä lapset jäävät usein ilman sitä kaikkea informaatiota, mitä ympärillä kuullaan. Toisaalta lapset ovat tottuneet siihen, että kaikkea ei tarvitse tietää. Eräs viittomakommunikaatiota käyttävä poika ilmaisi omia tuntemuksiaan sanomalla, että perheen yhteisissä ruokailuissa hän joutuu aina kyselemään, mistä asioista puhutaan. Hän kokee, että kysyttäessä hänelle vastataan suppeammin, kuin mitä keskustelu on oikeasti sisältänyt. Poika toteaa vielä, että ei ole kivaa, kun ei ymmärrä, mitä muut puhuvat. Tällaisessa tilanteessa viittomien käyttö edistäisi mahdollisuutta osallistua yhteiseen keskusteluun ja tiedon jakoon. Widberg-Palo tuo esiin aikuisen tehtävän olla roolimallina suvaitsevaisuuteen kielestä riippumatta (2012, 84).

Myös maahanmuuttajataustaiset lapset hyötyvät ilmeistä, eleistä ja tukiviittomista silloin kun yhteistä kieltä on vielä vähän käytössä. Anni Piiraisen tekemässä opinäytetyössä tulee esille, että maahanmuuttajataustaisten lasten kanssa toimivien varhaiskasvatuksen työntekijöiden tukiviittomien käyttö tukee vuorovaikutustaitojen kehitystä. Puheen rinnalla käytettävät tukiviittomat tukevat lasta muistamaan sanoja sekä auttavat lasta ymmärtämään ja tulemaan ymmärretyksi (Piirainen 2014, 23–25.) Marja Kelan (2012) artikkelissa tulee esiin eri maista tulevien lasten kulttuurillisten erityispiirteiden huomioiminen ilmeitä ja eleitä käytettäessä. Esimerkiksi katsekontaktilla on eri kulttuureissa erilainen merkitys, joka on huomioitava tukiviittomien käyttöönottoa harkitessa.

Tukiviittomien oppiminen etenee samassa tahdissa kuin lapsen normaali kielen oppiminen. Edellytyksenä on, että lapsen lähipiirissä on henkilöitä, jotka osaavat käyttää tukiviittomia kommunikoidessaan lapsen kanssa. Usein lapsen lähiympäristö tarvitsee tukea ja opastusta uuden kommunikointitavan käyttöönotossa. Koska on tärkeää, että mahdollisimman usea lähipiirissä hallitsee lapsen käyttämää kieltä, käytetään Suomessa tukiviittomien opetukseen suomalaisen viittomakielen mukaista merkistöä. Vaikka merkistö on sama kuin viittomakielessä, poikkeavat tukiviittomat ja viitto-

makieli toisistaan erilaisten lauserakenteiden vuoksi. (Von Tetzchner & Martinsen 2000, 40, 79–80; Merikoski 2017, 14-15.)

Tukiviittomien käyttöönotossa ei ole kyse siitä, että lapsi yksinomaan oppii tukiviittomien käyttöä, vaan lapsen lähiympäristössä tulee olla henkilöitä, jotka osaavat käyttää tukiviittomia lapsen kanssa kommunikoidessaan. Samalla lapsi havaitsee ja oppii käyttämään kieltä vuorovaikutuksen mahdollistajana. (Launonen 2015.) Tukiviittomia ei voi opetella vain kirjoista, vaan itse tuotettuna ja toisten tuottamana liikkuva viittoma jää paremmin mieleen (Huuhtanen 2012, 29). Amerikkalaisella sivustolla Baby Sign Language voi seurata, miten viittomia harjoitellaan leikin ja malliopimisen avulla. Yhdessä tekemisen mielekkyys on lapsen kanssa toimimisessa oleellista. (Baby Sign Language 2017.)

3.2 Tukiviittomien käytön tukeminen varhaiskasvatuksessa

Varhaiskasvatuksen perusteiden (2016) mukaan varhaiskasvatus on yhteiskunnallinen palvelu, jonka tehtävänä on tukea lapsen kokonaisvaltaista kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatus tulee nähdä lapsen tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta lisäävänä sekä syrjäytymistä ehkäisevänä palveluna. Varhaiskasvatusiässä opitut tiedot ja taidot tukevat lapsen osallisuutta sekä aktiivista toimijuutta tulevaisuudessa. Suomessa varhaiskasvatusta kehitetään edelleen inklusioperiaatteen mukaan siten, että kaikki lapset voivat osallistua yhdessä varhaiskasvatukseen tuen tarpeesta, vammaisuudesta tai kulttuurista riippumatta. Varhaiskasvatuksen henkilöstön tulee huolehtia jokaisen lapsen mahdollisuudesta vaikuttaa ja osallistua oman toiminnan suunnitteluun, toteutukseen ja arviointiin. (Varhaiskasvatuksen perusteet 2016, 14–15.) Terveystieteiden tutkimuskeskuksen ja hyvinvoinninlaitoksen mukaan kasvatuksellinen kuntoutus liittyy kasvatukseen, opetuksen, oppilashuollon sekä kuntoutuksen toisiinsa (THL:n www-sivut, 2015).

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen, SOTE:n kärkihanke on lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma LAPE, jonka tarkoitus on palveluiden painopisteen siirtäminen kaikille yhteisiin ja ennaltaehkäiseviin palveluihin sekä varhaiseen tukeen ja hoitoon. Kunnissa vahvistetaan edelleen varhaiskasvatuksen merkitystä lasten hyvin-

voinnin tukena, jota järjestetään lapsen varhaiskasvatusympäristössä. (Sosiaali- ja terveysministeriö 2016.) Tällä hetkellä käytössä olevien varhaiskasvatussuunnitelman sekä esiopetussuunnitelman perusteiden mukaisesti on lapsen kasvu-, kehitys- ja oppimisedellytyksiä tuettava yhteistyössä kotien kanssa. Toimintaa on suunniteltava siten, että se vahvistaa lapsen myönteisen minäkuvan sekä vahvan itsetunnon kehitystä. Lapsen erityisen tuen tarve on myös huomioitava suunnittelussa. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 14–15; Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014, 12–13.)

Varhaiskasvatuksen perusteissa (2016, 14) korostetaan vanhempien asiantuntijuutta oman lapsensa kasvussa ja kehityksessä. Tutkimustulosten mukaan lasten kognitiiviset taidot kehittyvät paremmin silloin, kun vanhemmat ovat tukeneet lasta näiden taitojen kehityksessä lapsen varhaisina vuosina Ammattilaisten ja vanhempien välisen yhteistyön tulee rakentua molemminpuoliseen luottamukseen ja kunnioitukseen. (Whitehead 2007, 109–110, 111–112.) Tiina Linjaman (2010, 70) tekemän pro gradu – tutkielman mukaan lapsen tukiviittomien oppimista tukee lapsen lähipiiriin panostaminen. Lähipiiriin mukaan saaminen lapsen tukiviittomien käytön lisäämiseksi on puheterapian yksi tärkein piirre. Puheterapeuttien mielestä se on myös yksi haastavimmista tekijöistä lapsen kuntoutuksessa. Linjama toteaa tutkimuksensa perusteella, että vaikka tukiviittomien käyttöön suhtaudutaan yleensä myönteisesti, on niiden käyttöönotto kuitenkin melko vähäistä.

Turussa toteutetun PUHKU-hankkeen tavoitteena oli luoda varhaiskasvatuksen ja puheterapian välille toimintamalli, joka tukee puhehäiriöisen lapsen kielen kehitystä mahdollisimman varhain. Koska puheterapiapalveluita tarvitsevien lasten määrä on viime vuosina kasvanut, on puheterapiaan pääsy vaikeutunut. Turussa toteutetun mallin mukaan puheterapeutit antoivat päiväkodin henkilökunnalle konsultaatiota ja viittomaopetusta. Tärkeäksi koettiin koko lasta hoitavan henkilöstön osallistuminen koulutuksiin. Hankkeen loppuarvioinnissa todettiin, että henkilökunnan AAC - taitojen parantuessa ja monipuolistuessa myös kielihäiriöisten lasten osallisuus ja itsensä ilmaisu paranivat esimerkiksi laulutuokioilla. (Siltala & Paananen 2010, 64–65.)

Salla Sipari (2008) on tutkinut kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentumista asiantuntijoiden keskusteluissa. Tutkimuksessa kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan keskeiseksi aihepiiriksi muodostui käsite kuntouttava arki. Kuntouttava arki- ajattelutavan mukaan keskeinen lähtökohta lapsen kehityksen tukemisessa on, että keskitytään suoritusten sijaan lapsen osallistumiseen. Kuntouttava arki tapahtuu lapsen arjen toimissa, eikä vaadi erillistä toimintaa, erityisasiantuntijuutta tai osaamista. Vanhemmille tämä on usein helpottava tieto. Kuntouttavaan arkeen liittyvät läheisesti käsitteet inklusio ja integraatio. (Sipari 2008, 70–71.)

Siparin (2008) tutkimuksessa tulee esiin, että inklusion toteutuminen riippuu paljon arvoajattelusta sekä kasvatuksen ja kuntoutuksen järjestelmistä. Inklusion toteuttamiseksi tarvitaan pienryhmiä, eriyttämistä sekä erityispedagogista osaamista. Vanhempien mielestä lasten erityisyys otetaan erityisopetuksessa huomioon muun muassa tukemalla lapsen itsetunnon kehitystä. Inklusion keskeiseksi periaatteeksi tässä tutkimuksessa muodostui lapsen yksilöllisten tarpeiden mukaisesti suunniteltu tuki arkeen, joka mahdollistaa lapsen osallistumista itselleen ja perheelleen tärkeisiin asioihin. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteiseksi päämääräksi nähtiin lapsen selviytyminen mahdollisimman omatoimisesti arjen toimista sekä mahdollisuus osallistumiseen. Jo pienen lapsen kuntoutuksessa tulee katset suunnata tulevaisuuteen, nuoruuteen ja aikuisuuteen. (Sipari 2008, 73.)

Hildenin ja Merimaan (2006, 85–86) pro gradu tutkielma käsittelee AAC-menetelmien käyttöä vuorovaikutuksen tukena varhaiskasvatuksessa. Tutkimuksesta selviää, että varhaiskasvatuksessa on usein käytössä malli, jolloin lapsen viittomien käyttöä ”tentataan” eikä niinkään ohjata lasta aitoihin vuorovaikutustilanteisiin käyttämään omaa kommunikointimenetelmäänsä. Lapsen vuorovaikutusta tulisi tukea yksilöllisellä sanastolla, jolla lapsi pystyy kertomaan omista tarpeistaan ja päättää keskustelunaiheistaan. Hilden ja Merimaa toteavat, että AAC-menetelmien käyttö on yleistynyt viime vuosina varhaiskasvatuksessa. On oleellista, että varhaiskasvatussympäristössä on vahva toiminnan malli vaihtoehtoisten menetelmien käytölle, koska ilman vuorovaikutusta muiden kanssa ei mikään kommunikointi voi kehittyä.

Anni Pollarin (2011) pro gradu-tutkielmassa selvitettiin AAC-menetelmien käyttöä päiväkodin integroidussa erityisryhmässä. Tuloksista selviää, että päiväkodin eri oh-

jaus- ja opetustilanteissa on monenlaisia mahdollisuuksia AAC-menetelmien käytölle. Kuitenkaan ei voida puhua yhteisen kommunikoinnin käytöstä, koska tutkimuksen mukaan päiväkotiryhmän erityisopettaja oli pääasiallinen vaihtoehdoisen kommunikointimenetelmän käyttäjä. Vaihtoehtoista kommunikointia käytettiin pääasiassa strukturointi ja toiminnanohjaustilanteissa. Tulokset tukevat samaa, mitä Hilden ja Merikoski havaitsivat opinnäytetyössään; aikuinen kysyy ja lapsi vastaa. Pollari tuo esiin passiivisen sanavaraston mahdollisuuden AAC- menetelmien osaamisessa. Lapset saattavat ymmärtää enemmän tukiviittomia, kuin itse käyttävät. (Pollari 2011, 61–63.)

4 KEHITTÄMISTYÖN TAVOITE JA TEHTÄVÄ

Tämän kehittämistyön tavoitteena oli lisätä ja vahvistaa tukiviittomien käyttöä Porin varhaiskasvatuksessa toimivien lasten avustajien työssä. Kehittämistyöhön sisältyi tukiviittomamateriaalin valmistaminen sekä siihen liittyvä käytön ohjaus ja tukiviittomien opetus.

Tutkimuskysymykset:

Miten Porin varhaiskasvatuksessa toimivat avustajat kokevat tukiviittomakoulutuksen lisäävän tukiviittomien käyttöä lasten kanssa?

Miten avustajat kokevat valmistetun materiaalin lisäävän tukiviittomien aktiivista käyttöönottoa varhaiskasvatustyössä?

5 KEHITTÄMISTYÖN MENETELMÄT JA TOTEUTTAMINEN

5.1 Toimintatutkimus ja kehittämistutkimus

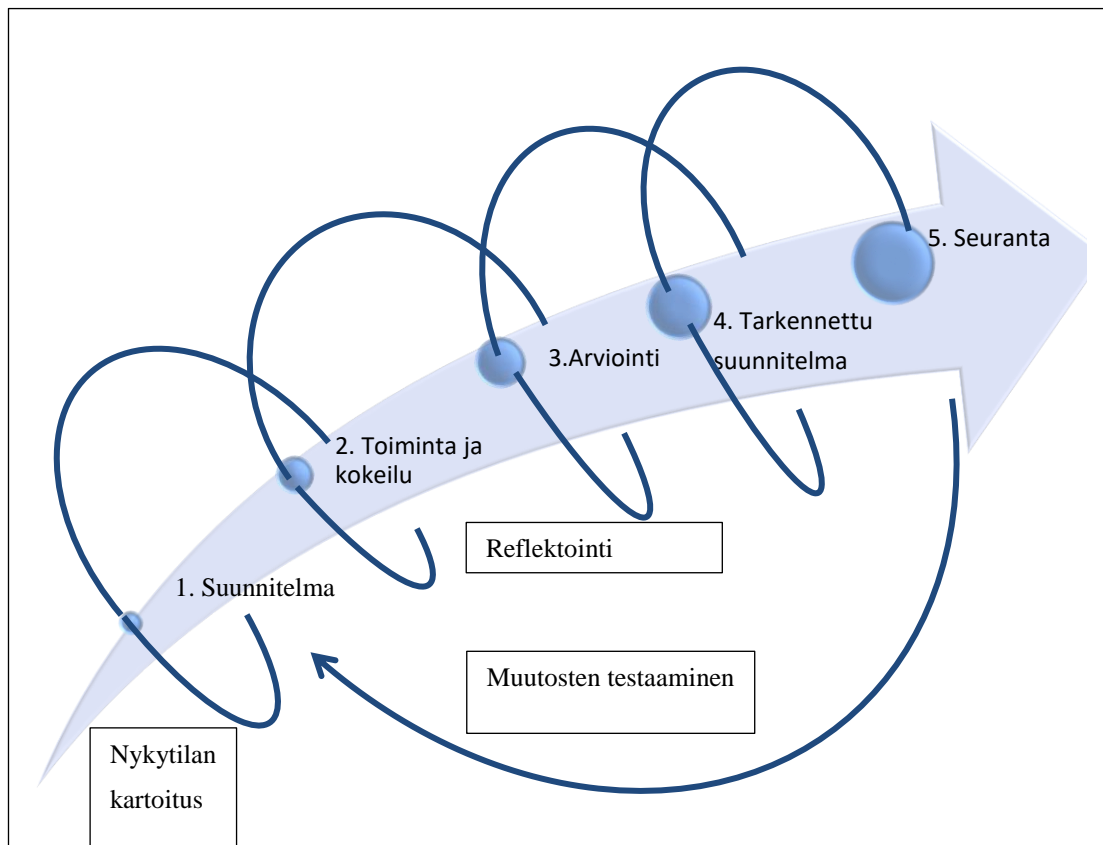
Tämän opinnäytetyön menetelmänä käytettiin toimintatutkimusta, koska opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää olemassa olevaa toimintaa, tukiviittomien käyttöä, entistä paremmaksi käytännöksi. Toimintatutkimus ja kehittämistutkimus ovat menetelmiä, joilla pyritään muutokseen. Näiden tutkimusten välillä ei yleensä tehdä eroa. Molemmilla viitataan ihmisten toimintaan ihmisten kanssa, mikä tekee tutkimuksesta sosiaalisen. Toimintatutkimuksessa tutkija osallistuu itse muutoksen läpiviemiseen eli interventioon. Englanninkielinen käänös ”action research” viittaa nimenomaan toimintatutkimukseen. Kehittämistutkimus-sanalle ei ole englanninkielistä vastinetta, vaan käsite on suomalaisten kehittämä. (Kananen 2014, 29–30.)

Heikkisen (2015, 204–205) mukaan toimintatutkimus- käsite on harhaanjohtava, sillä se ei ole varsinaisesti tutkimusmenetelmä, vaan lähestymistapa, jolla pyritään saamaan selville, miten asiat voisi tehdä paremmin. Tiedon löytämiseksi voidaan käyttää erilaisia tutkimusmenetelmiä. Toimintatutkimuksella on kaksiosainen tehtävä: toiminnan tutkiminen ja toiminnan kehittäminen. Tukiviittomien käytöstä tehdyn toimintatutkimuksen tavoitteena oli selvittää koulutuksen sekä tukiviittomamateriaalin saatavuuden merkitystä tukiviittomien aktiiviselle käyttöönotolle.

Anttila (2007) kuvaa toimintatutkimusta strategiaksi, joka kohdistuu tiettyyn erityistapaukseen. Toimintatutkimus on tutkimusmenetelmä, jolla vaikutetaan todellisiin tapahtumiin sekä arvioidaan intervention vaikutuksia. Päämääränä on saada täsmällistä tietoa tiettyä tilannetta tai tarkoitusta varten, ei niinkään yleistettävää tietoa. Toimintatutkimus on ryhmien sekä yksilöiden omaa systemaattista tutkimusta toimenpiteistä, joilla pyritään muuttamaan tai kehittämään olemassa olevaa käytäntöä. Se on myös tutkimusta keinoista, joilla pyritään reagoimaan toimenpiteiden vaikutuksiin. Toimintatutkimus on kiinnostunut siitä, miten asioiden tulisi olla. (Anttila 2007.)

Toimintatutkimusprosessi etenee syklisesti (Kuvio 1). Ongelman ja päämäärän määrittelyn jälkeen ongelmaan esitetään ratkaisua. Ratkaisua kokeillaan ja sen vaikutuk-

sia tutkitaan ja arvioidaan. Arvioinnissa huomioidaan arviointikriteerien määrittely, joka tarkoittaa selviä mitattavia tavoitteita. Syklisesti etenevässä toimintatutkimuksessa palataan suoritettujen vaiheiden jälkeen takaisin alkuun ja arvioidaan uudelleen tavoitteita ja päämääriä sekä tehdään tarvittavia muutoksia. Toiminnan kehittäminen on jatkuva etenevä prosessi, joka ei pääty valmiiseen tulokseen, vaan asioiden muuttamiseen ja kehittämiseen entistä paremmiksi. Toimintatutkimukseen kuuluu myös reflektointi, jolloin tutkija kerää tietoa osallistujien kokemuksista, pohdinnoista sekä kritiikistä. (Anttila 2007, Kananen 2014, 13, 30–35.) Suojasen mukaan toimintatutkimuksessa on oltava alusta asti selvää sen avoimuus; toimintaa pitää voida muuttaa tutkimuksen aikana, jos siihen näyttää olevan tarvetta (Suojanen 2014.)

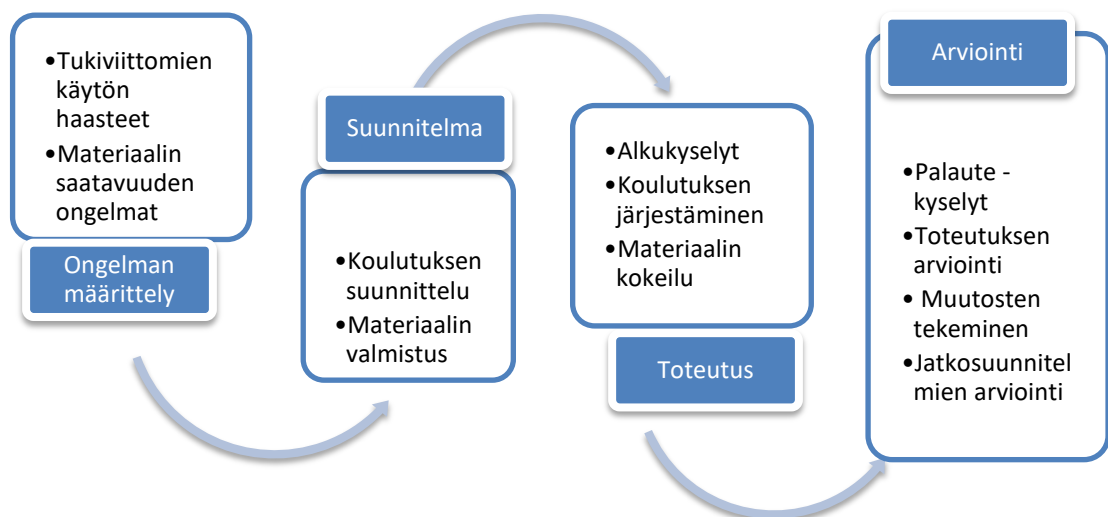
Kuvio1. Toimintatutkimuksen sykli.

Tukiviittomien käytön tehostamiseen vaikuttavassa toimintatutkimuksessa ongelmaksi määriteltiin tukiviittomien käytön haasteet varhaiskasvatuksessa. Ensimmäisessä syklissä arvioitiin mahdollisia syitä käytön vähäisyyteen sekä tehtiin sen pohjalta suunnitelma koulutuksen järjestämisestä sekä uuden tukiviittomamateriaalin valmistamisesta. Syklin toisessa vaiheessa tehtiin alkukysely sekä pidettiin avustajil-

le tukiviittomakoulutus. Saatujen tulosten perusteella toimintaa arvioitiin uudelleen ja syklin neljännessä vaiheessa tehtiin materiaaliin ja koulutuksen runkoon tarvittavia muutoksia sekä tehtiin arvio jatkotoimenpiteistä. Avustajat reflektoivat omaa osaamistaan koulutuksen aikana sekä alku- ja palautekyselyiden avulla. Myös tutkijan oman toiminnan reflektointi sekä toiminnan arviointi kuuluivat kehittämistyön prosessin eri vaiheisiin. Tutkijalle liian tuttu aihe voi johtaa kyllästymiseen ja odotukset kehittämistyölle jäävät liian pinnallisiksi eikä aihe sinänsä anna uutta tietoa (Hirsijärvi, Remes & Sajavaara 2002, 68–69).

Kanasen (2014, 35) mukaan toimintatutkimuksessa ratkaisuna voi olla kompromissi, jolloin ratkaisu tyydyttää mahdollisimman useaa henkilöä. Muutosten tekijöiden selvittäminen ei ainoastaan riitä, vaan tulokset pitää saada toiminnan ja muutoksen aikaansaamiseksi työelämän käytäntöjen hyödyksi. Tässä toimintatutkimuksessa tavoitteena oli saada pysyvä muutos tukiviittomien säännölliseen opetukseen Porin varhaiskasvatuksessa.

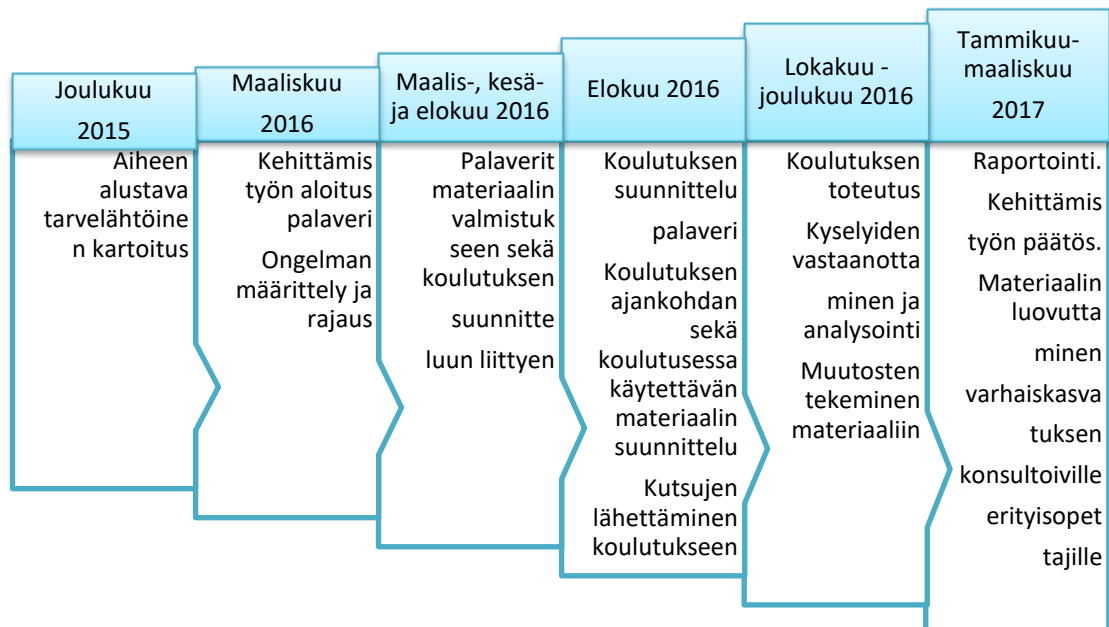
Tukiviittomien käytön tehostamiseksi laaditun toimintatutkimuksen vaihekaavio on kuvattuna kuviossa 2. Kappaleessa 5.3 on kuvattuna toimintatutkimuksen eteneminen tarkemmin vaihekaavioon perustuen.

Kuvio 2. Toimintatutkimuksen vaiheet tukiviittomien käytön lisäämiseksi.

5.2 Kehittämistyön eteneminen

Tämä kehittämistyö aloitettiin Porin varhaiskasvatuksessa havaitun tarpeen määritellyllä joulukuussa 2015, jolloin Porissa toimivan varhaiskasvatuksen konsultoivan erityisopettajan Marja Saineen kanssa keskusteltiin kehittämistyön aiheesta. Hänen mukaansa nykyisin yhä useammin varhaiskasvatuksessa tarvitaan erilaista materiaalia puheen ja kommunikoinnin tukemiseksi. Toisinaan näitä puhetta tukevia menetelmiä tarvitaan enemmän, toisinaan vähemmän. Jos nämä menetelmät eivät ole säännöllisesti käytössä, niiden käyttöön tarvittava sanasto ja rutiini unohtuvat. Tuki- viittomat ovat arkipäivää useassa päiväkodissa, koska niitä voidaan käyttää monenlaisissa kielellisissä häiriöissä. Yhdeksi käyttöönottoa hidastavaksi tekijäksi on todettu varhaiskasvatuksen ympäristöön sopivan materiaalin saatavuuden ongelmat. (Saine henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2016.) Aiheen valintaa tuki myös opinnäytetyön tekijän oma mielenkiinto ja kokemus tukiviittomien ja viittomakielen käytöstä. Hirsijärvi ym. (2002, 64–65) tuovat esiin, että oman asiantuntijuuden hyödyntäminen tutkimuksen teossa antaa mahdollisuuksia kehittää aihetta edelleen. Toisaalta liian tutulla alueella liikuttaessa tutkijalle ei tule uutta näkökulmaa asioihin tai uusien menetelmien oppimiseen. Kuviossa 3 on kuvattuna tehdyn kehittämistyön aikataulu.

Kuvio 3 Kehittämistyön aikataulu.

Ongelman määrittelyssä esitetään ja pohditaan kysymyksiä, joilla päästään määrittämään ja ymmärtämään ongelman todellista ydintä (Kananen 2014, 36). Tässä kehittämistyössä määriteltiin ongelmaksi tukiviittomien käytön epäsäännöllisyys ja puutteellisuus Porin varhaiskasvatuksessa toimivien työntekijöiden keskuudessa. Tavoitteena oli tukiviittomien käytön lisääminen arjessa. Hypoteesina oli, että tukiviittomien käyttöä puutteeseen vaikuttavat lasten vaihtuvuus, lasten tukiviittomien käytön tarve, henkilökunnan vaihtuvuus sekä hyvän materiaalin saannin haasteet. Myös henkilökunnan motivaatio ja vastuu omasta oppimisesta tulivat esille. Koska kyseessä on toimintatutkimuksena tehty kehittämistyö, ongelman määrittelyn lisäksi on määriteltävä keinot, joilla ongelmia pyritään ratkaisemaan positiivisen muutoksen aikaan saamiseksi (Kananen 2014, 30–31).

Varhaiskasvatuksen henkilökunnalle tukiviittomien käyttöön liittyviä koulutustilaisuuksia on järjestetty Porissa muun muassa varhaiskasvatuksen erityisopettajien järjestämällä tukiviittomakoulutuksilla. Päivi Granön (2015, 44) tutkimuksessa tulee esiin, ettei lähihoitajien, sosionomien tai varhaiserityisopettajien koulutuksessa opeteta juuri ollenkaan tukiviittomien tai viittomakielen käyttöä. Granö toteaa myös, ettei tukiviittomia opita muutaman tunnin kurssilla, vaan taitoa tulee ylläpitää jatkuvasti. Koska varhaiskasvatukseen luonteeseen kuuluu perheiden tukeminen lapsen kasvussa ja kehityksessä, on oleellista, että myös perheet hyötyvät tehostetusta tukiviittomien opetuksesta (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 32). Mitä suurempi määrä henkilöitä hallitsee lapsen käyttämää kommunikointia, sitä paremmat mahdollisuudet on järjestää hänelle kommunikoiva ympäristö ja edesauttaa lapsen osallistumista ja kommunikointitaitojen kehitystä (Huuhtanen 2012, 23–24).

Varsinainen kehittämistyö aloitettiin maaliskuussa 2016, jolloin suunnittelupalaveriin kutsuttiin mukaan kaikki viisi Porissa toimivaa varhaiskasvatuksen konsultoivaa erityisopettajaa. Heistä kaksi Marja Saine ja Outi Lehmus-Harju pääsivät osallistumaan. Ensimmäisessä kokoontumisessa mietittiin ongelman lähtökohtia sekä kohderyhmää. Samalla pohdittiin keinoja tukiviittomien käytön tehostamiseksi. Yhtenä vaihtoehtona oli toteuttaa tukiviittomia käyttävien lasten vanhempien ja lasta hoitavan päiväkotiryhmän henkilöstön yhteinen tukiviittomaopetus. Tätä vaihtoehtoa mietittiin varhaiskasvatustyössä saatujen kokemusten kautta, koska on havaittu, että tukiviittomien käyttöönotto arjessa ei ole vanhemmille helppoa. Toisena haasteena on ollut tuki-

viittomien tehokas käyttö varhaiskasvatuksen työntekijöiden keskuudessa, joten kehittämistyö rajattiin koskemaan varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Vaikka koko päiväkotiryhmän henkilöstön tulisi osata käyttää tukiviittomia tarvittaessa, täsmennettiin kohderyhmäksi Porin varhaiskasvatuksessa toimivat avustajat. He toimivat läheisesti avustettavan lapsen kanssa, etenkin silloin, kun ovat henkilökohtaisia avustajia. Osa avustajista toimii ryhmäavustajina. Välillisesti tästä interventiosta hyötyvät lapset sekä heidän lähipiirinsä.

5.2.1 Tukiviittomamateriaalin valmistaminen

Yhdeksi tukiviittomien käyttöönoton ongelmaksi oletettiin helposti saatavilla olevan materiaalin puute, joten kehittämistyön yhtenä osana oli tukiviittomamateriaalin valmistaminen varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Piirrettyjä tai valokuvoin kuvitettuja viittomakuvia voidaan käyttää nopeaan mieleen palauttamiseen sekä viittomamerkkien esille laittamiseen. Tukiviittomien harjoitteluun on tarjolla ilmaista materiaalia esimerkiksi verkossa, josta on helppo tarkistaa viittomamerkkien oikeellisuus. Osa viittomakuvista on tuotettu videoina, jolloin viittomamerkin liike, viittomapaikka sekä käsimuoto tulevat selvästi esille. Taulukossa 1 on koottuna yleisimpiä käytössä olevia internetsivustoja tukiviittomista.

Taulukko 1. Verkosta löytyvän viittomamateriaalin URL- osoitteita

http://aineisto.viittomakielinenkirjasto.fi/lastenviittomasanakirja/index.html
http://finsl.signwiki.org/index.php/Etusivu
http://papunet.net/pelit/_tarinat/elainkirja/
http://papunet.net/tietoa/viittomia-verkossa
http://suvi.viittomat.net/

Esimerkiksi opetushallituksen Valteri-puodista voi ostaa viittomamateriaalia tukiviittomien opetukseen ja käytön harjoitteluun (Opetushallitus 2015). Myös Kuurojen Liiton julkaisema Suomalaisen viittomakielen perussanakirja (1998) on hyvä teos viittomamerkistön opetteluun. Kirjasta löytyy selkeästi ohjeita käsimuotojen, käden liikkeen ja viittomapaikan käyttöön. Kirjassa on myös ohjeet viittomakuvissa käytettävien nuolitusten käyttöön. (Kuurojen Liitto ry. 1998, 10–22.)

Materiaaliin valmistettavaa sanastoa suunniteltiin kolmessa palaverissa maaliskuu- ja elokuussa 2016. Lisäksi käytettiin sähköpostia asioiden selventämiseksi. Opin- näytetyön tekijä toimi tässä kehittämistyössä tukiviittomamateriaalin valmistajana ja kokoajana. Materiaalin runkona käytettiin varhaiskasvatuksessa yleisesti käytössä olevaa päiväjärjestystä. Papunetin verkkotoimittajalta saatiin lupa käyttää Papunetin kuvatyökalu-sivujen viittoma- ja piirroskuvia tähän opinnäytetyöhön ilman kaupallista tarkoitusta. Papunetin verkkopalvelu on kiinnostunut näkemään valmista materiaalia myöhemmin. Viittomakuvien tekijöinä Papunetin viittomakuvissa ovat olleet Kalle Puistolinna ja Elina Vanninen. Piirroskuvien tekijöitä on useita. Kunkin kuvan tekijätiedot löytyvät kuvan alalaidasta hiiren vasemman puoleisella painikkeella painettuna. Kuvisivut löytyvät internetin sivustoilta osoitteesta www.papunet.net. Kuvia on lupa muokata omaan tarkoitukseen. (Papunetin www-sivut 2015.)

Sanastoa laadittaessa päiväkodin arkeen liittyen oli luontevaa aloittaa aamupiiriin liittyvällä sanastolla, kuten viikonpäivät, tervehdykset, päivän toiminta, juhlapäivät ja säätila. Toiseksi kokonaisuudeksi muodostuivat asiat, esineet ja eläimet. Kolmannen otsakkeen alle koottiin yleisiä verbejä sekä pieniä arjessa käytettäviä lauseita. Neljäs kokonaisuus sisältää lapsille ja varhaiskasvatuksen henkilöstölle tuttuja ja perinteisiä lauluja ja loruja. Viides osa muodostuu aakkosista, numeroista ja väreistä. Kuudes osa sisältää tunne-sanastoa ja viimeisenä on valmiita kuvia peleihin, kuten väreihin (Liite 3), numeroihin, eläimiin, esineisiin, viikonpäiviin ja perheenjäseniin liittyen. Pelit ovat helppoja ja tuttuja, pääasiassa ne ovat muisti-, lotto- ja bingopelejä. Porilaiselta pelien valmistajalta Nelostuotteelta saatiin lahjoituksena muutamia pelejä tähän työhön käytettäväksi. Pelejä voitiin hyödyntää osittain liittämällä selkeisiin kuviin viittomakuvat muistipeliä varten. Materiaalipaketin sisällysluettelo on liitteenä (Liite 4).

Tervehdyksiä lukuun ottamatta valittiin jokaiseen tukiviittomakuvaan piirroskuvan, jotta oppiminen ja muistaminen helpottuisivat. Asuinmaan ja Siepin tekemän opin- näytetyön mukaan kuvat auttavat ja tukevat tukiviittomien muistamista ja oppimista (Asuinmaa & Sieppi 2011, 34). Pääasiassa käytettiin Papunet-sivuston kuvia, paitsi kotieläinpelissä, jossa kuvina olivat tarra-arkilta otetut kuvat. Kuvat tallennettiin tietokoneelle, josta niitä voi tarvittaessa saada käyttöön. Pelit liimattiin kartongille ja laminoitiin, jotta ne olisivat kestäviä käytössä. Materiaalipakettia tarkennettiin työryhmän kanssa kaksi kertaa, kunnes se vaikutti riittävältä. Sisällysluettelo on laadittu siten, että työhön on helppo lisätä uusia sivuja jatkossa. Muovitaskut ja mappi saatiin lahjoituksena materiaalin kokoamiseksi. Kustannuksia materiaalin valmistuksesta tuli noin 40 euroa. Kuviossa 4 on kuvattuna materiaalin valmistuksen vaiheet sekä yhteistyötahot.

Kuvio 4. Tukiviittomamateriaalin valmistuksen vaiheet.

5.2.2 Avustajille järjestetyn koulutusiltpäivän suunnittelu ja toteutus

Kolmannessa tapaamisessa elokuussa Marja Sainen ja Outi Lehmus-Harjun kanssa suunniteltiin koulutustilaisuuden pitämistä lokakuussa 2016 lasten kanssa toimiville varhaiskasvatuksen henkilökohtaisille avustajille sekä ryhmäavustajille. Koulutusiltpäivän toteutukseen osallistuivat Marja Sainen ja Outi Lehmus-Harjun lisäksi kaksi muuta varhaiskasvatuksen konsultoivaa erityisopettajaa. Porin varhaiskasvatuksessa oli lokakuussa 2016 42 avustajaa (Ramstadius- Huolman sähköposti

22.12.2016). Heistä 27 osallistui koulutukseen, joka pidettiin Veturitallin päiväkodissa Porissa.

Von Tetzner ja Martinsen (2000) korostavat ensimmäisten opeteltavien ja opettavien merkkien valinnan tärkeyttä, koska niiden avulla ihminen oppii ymmärtämään, miksi, mihin ja miten merkkejä käytetään. Juuri tästä syystä ensimmäisten merkkien opettelu on myös vaikeinta. Merkkien käytölle ei ole olemassa varsinaista suosituslistaa, vaan merkit tulee valita hyödyllisyysnäkökulman mukaan. Lapsen omat tarpeet, mielenkiinto sekä toiveet ohjaavat ensimmäisten opeteltavien merkkien valintaa. Jos lapsen oma ilmaisu tarvitsee tukea, voivat tunne- sanat kuulua ensimmäisiin opeteltaviin merkkeihin. Valinnassa on myös otettava huomioon mahdolliset lapsella jo käytössä olevat merkit. Lapsen käyttämää omaa merkkiä tai elettä ei tule muuttaa yleisesti käytössä olevaksi ensimmäisenä, vaan ensin opetetaan muita yleisesti käytettäviä merkkejä ja vasta merkkivaraston laajentuessa voidaan lapsen omaa kommunikointia korvata yleisemmin käytössä olevilla merkeillä. (Von Tetzner & Martinsen 2000, 195, 198.)

Marja Kelan (2012) mukaan päiväkodeissa toistuvat yleisesti samantapaiset toimintatuokiot, joista hän käyttää nimitystä käyttäytymismuotit. Käyttäytymismuotteihin kuuluu ihmisiä, esineitä, eleitä ja tiloja, jotka toistuvat eri tilanteissa. Päiväkotiin tulomuottiin kuuluvat esimerkiksi tervehdykset, vaatesanat, sisätossut tai selitykset. Ruokailumuottiin voivat kuulua sanat: pestään kädet, odota vuoroasi tai ole hyvä. Näiden eri tuokioihin liittyvien sanojen avulla saadaan lapsen sosiaalisiin tilanteisiin kielenoppimisen, tässä tapauksessa tukiviittomien, harjoittelua. Koulutusiltapäivään valittiin sanastoa, jota varhaiskasvatuksessa kokemuksen mukaan käytetään yleisesti lasten kanssa toimiessa. Lelut, värit, numerot ja kirjaimet ovat yleensä teemoja, joilla pyritään herättämään lapsen mielenkiinto vuorovaikutukseen. Pojilla sanastoon kuuluvat lisäksi kulkuneuvot ja tytöillä koti- sanastoon liittyvät sanat. Koulutusiltapäivään laadittiin alun perin kymmenen erilaista tehtäväpistettä (Liite 5). Koulutuksessa käytettiin myös lasten kirjoja, joihin oli aiemmin liitetty viittomakuvat.

Suunnitelmana oli jakaa avustajat kolmen tai neljän hengen ryhmiin, jolloin ryhmiä olisi noin viisi ja pystyisimme antamaan yksilöllistä ohjausta. Osallistujamäärän oltua 27, ryhmäkoot suurenivat ja tehtäväpisteiden määrä väheni seitsemään. Ryhmiin

jakautuminen tapahtui perinteisellä tavalla; jako seitsemään, jolloin saatiin muodostettua seitsemän ryhmää. Koulutukseen oli varattu aikaa noin puolitoista tuntia. Koulutusiltpäivään kuului alustus, jossa Power Point esityksen (Liite 6) avulla kerrottiin keskeisiä asioita tukiviittomista, tukiviittomien käyttötarkoituksesta ja tukiviittomien hyödyistä lapsen kommunikoinnin kehitykselle sekä mikä on eleiden merkitys kommunikoinnissa. Alustus oli noin kymmenen minuutin pituinen esitys, jonka tarkoituksena oli johdattaa koulutukseen osallistujat koulutusaiheeseen

5.2.3 Kyselyt ja havainnointi toimintatutkimuksen osana

Työssä tapahtuu muutosta ja kehitystä parhaiten silloin, kun työntekijät itse kokevat pääsevänsä vaikuttamaan asiaan. Toisaalta pelkkä arkiajattelu ja tuntuma eivät riitä toiminnan kehittämiseen, vaan tarvitaan myös teoreettista analysointia. Toimintatutkimuksen tiedon keruuseen on olemassa monenlaisia tapoja, kuten haastattelut, ongelmakartat, tuotosten arviointi, kokeet ja testit. (Suojanen 2014.) Tehdyssä tutkimuksessa kyselylomakkeisiin vastaamalla osallistujilla oli mahdollisuus vaikuttaa oman työnsä kehittämiseen. Kyselyt (Liite 1, Liite 2) jaettiin avustajille ennen ja jälkeen tukiviittomakoulutuksen. Kuviossa 3 on kuvattuna tässä toimintatutkimuksessa käytetyt tiedon keruun menetelmät.

Kuvio 3. Toimintatutkimuksessa käytetyt tiedon keruun menetelmät.

Kyselyssä käytettiin avoimia kysymyksiä, joiden avulla vastaajille annettiin mahdollisuus esittää omia ajatuksiaan tukiviittomien käytöstä sekä käytön harjoittelusta. Hirsijärven, Remeksen ja Sajavaaran (2002, 180–189) mukaan avoimet kysymykset auttavat vastaajaa osoittamaan itselleen tärkeät ja keskeiset asiat omassa ajattelussaan. Myös vastaajan motivaatio liittyen kyselyn aiheeseen on mahdollista tunnistaa.

Toisaalta avoimista kyselyistä koottu aineisto saattaa olla hyvin kirjavaa ja luotettavuutta voidaan kyseenalaistaa. Myös koodaus saattaa muodostua haasteelliseksi.

Kanasen (2014, 102) mukaan toimintatutkimuksessa kysely voidaan tehdä myös tutkimuksen aikana, mutta mieluummin kuitenkin alkukartoitusvaiheessa. Tässä kehittämistyössä jaettiin alkukartoitukseen liittyvät kyselyt koulutustilaisuuden aluksi. Tähän kyselyyn vastasi 26 osallistujaa. Koulutuksen jälkeen kahden viikon päästä lähetettiin sähköpostilla avustajille kysely koulutuksen järjestelyihin ja tarpeellisuuteen liittyen. Vastausmäärän jäätyä pieneksi lähetettiin sähköpostiviesti sekä kaupungin sisäisen postin kautta uusi kyselylomake niihin päiväkoteihin, joista ei ollut tullut vastausta. Yhteensä vastauksia palautekyselyyn tuli 13 avustajalta. Saatu aineisto on hyvä lukea pian lomakkeiden palautuksen jälkeen, koska tällöin asiat ovat vielä tuoreessa muistissa (Hirsijärvi ym. 2002, 208–210). Saatujen alkukartoitus- ja palautekyselylomakkeiden vastaukset luettiin sitä mukaan kun ne palautuivat. Saatu aineiston kerättiin taulukkoon, jossa luokittelu oli helppo toteuttaa.

Kanasen (2014, 79–80) mukaan havainnointia voidaan käyttää toimintatutkimuksessa ongelman määrittelyssä, muutoksen toteuttamisvaiheessa sekä tulosten arvioinnissa. Havainnointia pidetään yhtenä toimintatutkimuksen tärkeimpänä tiedonkeruumenetelmänä. Tutkijan mukana olo toimintatutkimuksessa saattaa kuitenkin aiheuttaa luotettavuuskysymyksiä sekä aiheuttaa tiedonkeruuseen hankaluutta. Havainnoinnin muotoja on useita. Tässä toimintatutkimuksessa käytettiin suoraa havainnointia, jolloin muut paikallaolijat tiesivät ja havaitsivat tutkijan tekevän havainnointia ja kirjallisia muistiinpanoja. Myös osallistava havainnointi näkyi tässä tutkimuksessa, koska tutkija oli fyysisesti läsnä tutkimustilanteessa. Osallistavan havainnoinnin eduksi katsotaan tutkijan pääseminen syvälle tutkittavaan ilmiön olemukseen, vaikka ei itse ole varsinaisesti olemassa olevan yhteisön jäsen. (Kananen 2014, 85.)

6 TULOKSET

6.1 Avustajien tukiviittomien käytön koulutus ja viittomien käyttö

Tämän toimintatutkimuksen alkukyselyyn antoi vastauksen koulutuksen päätyttyä 26 avustajaa. Määrä on vähän yli puolet Porin varhaiskasvatuksen toimivista avustajista. Kysymyksiin yksi ja kaksi oli joissakin lomakkeissa useampia vastauksia kun taas kysymyksiin kolme ja neljä ei ollut vastausta jokaisessa lomakkeessa. Ensimmäinen kysymys liittyi avustajien tukiviittomien aiempaan käyttökokemukseen. Vastaajista 11 oli opiskellut tukiviittomia lähihoitaja- opintojen yhteydessä. Yhdellä oli puhevammaisten tulkin koulutus ja yhdellä koulunkäyntiavustajan koulutus. Kaksi vastaajista ilmoitti, ettei ole opiskellut lainkaan tukiviittomien käyttöä. Omaehtoisesti oli tukiviittomia opiskellut kolme vastaajaa käymällä kansalaisopiston järjestämällä tukiviittomien kurssilla. Muutamat vastaajista olivat saaneet omalla työpaikallaan tukiviittomien opetusta joko varhaiskasvatuksen erityisopettajan, lapsen tukiviittomien kotiohjaajan tai puheterapeutin opettamana.

Tukiviittomien käytön harjoitteluun käytettyjä tuntimääriä vastauksista tuli esiin jonkun verran. Pääasiassa vastauksista ilmenee, että opetusta on saatu viidestä tunnista kahteenkymmeneen tuntiin tai jonkun verran. Eräs vastaajista oli saanut kolme koulutuspäivää tukiviittomien opetusta lähihoitaja-opinnoissaan. Ammattiopintoihin liittyen oli myös mainittu kaksi kertaa kymmenen tunnin opetusjakso. Itsenäisesti tukiviittomia opiskellut ilmoitti opiskelleensa opiston kurssilla puolitoista tuntia viikossa syksyn ajan. Yhdellä vastaajalla on yli seitsemän vuoden työkokemus työstä, jossa on käytetty tukiviittomia. Kahden vastauksen mukaan kotitausta on mahdollistanut tukiviittomien käytön harjoittelun. Taulukon 2 avulla on havainnollistettu avustajien tukiviittomien aiempaa opiskelua tai käyttöä. Vastauksista tulee esiin, että lähes kaikilla, kahta lukuun ottamatta, on jonkinlainen kokemus tukiviittomista ja niiden käytöstä.

Taulukko 2. Tukiviittomien käytön aikaisempi opiskelu (n=26).

Aiempi koulutus tukiviittomien käyttöön	Vastausten määrä
Ammattiopintojen yhteydessä	13
Työssä saatu opetus	11
Oma -aikainen opiskelu	6
Ei lainkaan kokemusta	2

Kysymykseen tämän hetkisestä tukiviittomien käytöstä omassa työssään 12 vastaajaa ilmoitti että ei käytä tukiviittomia tällä hetkellä työssään. Muiden vastaajien työnkuvaan tukiviittomien käyttö kuuluu. Yhden vastaajan mukaan tukiviittomia käytetään päiväkotiryhmässä osittain, kuten ruokaloruissa ja laululeikeissä. Kysyttäessä, mikälaista tukiviittomasanastoa ja missä tilanteissa tukiviittomia käytetään, yleisin vastaus oli, että ruokailutilanteissa. Kahdeksan vastaajan mukaan tukiviittomia käytetään kaikissa päiväkodin perusasioissa ja – tilanteissa. Myös pukemistilanteissa, siirtymävaiheissa, leikissä ja aamupiirissä tukiviittomat ovat käytössä. Yhdessä vastauksessa mainittiin värit, lorut ja laululeikit.

Vastaukset luokiteltiin avustajien antamien aihealueiden mukaan, sillä materiaalin valmistuksessa pyrittiin huomioimaan kukin aihealue tai teema erikseen mahdollisimman kattavasti ja tarpeen mukaisesti. Kirjojen katselu ja lapsen kanssa keskustelu luokiteltiin samaan ryhmään kuuluvaksi. Se, mitä vastauksissa esiin tulleet päiväkodin perussanasto sisältää, voi tarkoittaa myös lasten kanssa keskustelua tai siirtymätilanteita. Tässä tutkimuksessa luokiteltiin samaan ryhmään kuuluviksi päiväkodin perussanaston ja siirtymätilanteet, koska siirtymätilanteet ovat päiväkotiin kuuluvaa sanastoa, jota ei muualla yleisesti ole käytössä, kuten lausahdukset: ”Mennään ulos”, ”Käydään WC:ssä”, ”Lopetetaan leikit”, ”Lähdetään sisälle”. Keskustelua lapsen kanssa piti tärkeänä neljä vastaajaa. Taulukossa 3 on kuvattu aihealueet, joissa tukiviittomia on käytössä tällä hetkellä.

Taulukko 3 Tällä hetkellä käytössä oleva tukiviittomasanasto (n=26).

Käytössä oleva sanasto	Vastausten määrä
Ruokailuun liittyvä sanasto	7
Leikkisanasto	5
Pukemiseen liittyvä sanasto	5
Eläimet, värit, lorut, laulut	2
Päiväkodin perussanasto	10
Keskustelu lapsen kanssa	4
Kieltosanat	1

Vastaajista 15 koki tukiviittomaosaamisensa riittävän hyväksi omassa työssään. Alle kymmenen vastaajan mukaan taito ei ole riittävän hyvä. Muutaman vastauksen mukaan työelämästä poissaolojakso on vaikuttanut taidon ylläpitoon. Perussanaston lisäksi haluttiin oppia myös kysymyssanojen sekä pidempien lauseiden käyttöä ja rakentamista. Vaikka tukiviittomien taito koettiin tällä hetkellä riittäväksi, koettiin lisäsanaston oppiminen tarpeelliseksi. Muutaman vastauksen mukaan ryhmässä ei käytetä tällä hetkellä tukiviittomia, mutta taidon ylläpito koettiin kuitenkin tärkeäksi myöhempää tarvetta ajatellen.

”Periaatteessa riittää, haluaisin kyllä oppia lisää.”

”Riittää tämän hetken ryhmässä, mutta tahtoisin oppia uutta sekä ylläpitää nykyistä osaamistani.”

Päiväkodin erityisryhmässä koettiin olevan riittävästi tukiviittomien käytön osaavaa henkilökuntaa sekä tukiviittomamateriaalia. Kahden vastauksen mukaan päiväkotiryhmässä käy tällä hetkellä tukiviittomien opettaja tai puheterapeutti opettamassa viittomia.

Viimeisellä kysymyksellä pyrittiin saamaan selville avustajien tarvetta ja motivaatiota sekä mielenkiintoa tukiviittomien opettelulle ja taidon ylläpitämiselle. Kysymykseen saatiin vastaus viideltätoista avustajalta. Säännöllinen kertaus ja koulutusiltpäivät todettiin tarpeellisiksi keinoiksi jatkossa. Eräässä vastauksessa toivottiin myös varhaiskasvatuksen muulle henkilöstölle, kuten lastentarhanopettajille tietoutta tukiviittomien käytöstä. Tukiviittomien perustaitojen osaamista pidettiin tärkeänä taitona

jokaiselle varhaiskasvatuksessa toimivalle avustajalle. Yksi vastaaja halusi oppia käyttämään tukiviittomia, koska aiempaa osaamista ei ole.

Taulukko 4 kuvaa avustajien jatkotoiveita ja – tarpeita tukiviittomien käytön opeteluun.

Taulukko 4. Avustajien tukiviittoma-koulutuksen tarve ja jatkotoiveet (n=26).

Tarve tukiviittoma-koulutukseen	Vastausten määrä
Tarvittaessa olisi sanasto hallussa	3
Säännöllinen kertaus ja koulutus	9
Varhaiskasvatuksen henkilöstön laaja osaaminen tärkeää	2
Haluan oppia käyttämään	1

6.2 Tukiviittomakoulutuksesta koettu hyöty

Koulutusiltapäivään liittyviä kehittämistä vaativia asioita tuli esiin kolmessa vastauksessa. Yhden vastaajan mukaan koulutuksessa ei otettu esiin muistisääntöjä, joiden avulla tukiviittomat palautuisivat paremmin mieleen. Tähän asiaan toivottiin jatkossa kiinnitettävän enemmän huomiota koulutuksia järjestettäessä. Erään vastaajan mukaan koulutukseen laaditut peli- ja harjoitusohjeet olivat epätarkkoja. Myös ajan käyttö oli koettu riittämättömäksi ja iltapäivä liian kiireiseksi opetella tukiviittomia.

”Itse tukiviittomia käyttäneenä joitakin vuosia, olisin toivonut muistisääntöjä. Jos tiettyjä viittomia ei käytä kovin paljoa/usein niin niitä ei muista sillä hetkellä kuin niitä tarvitsee. Tällöin olis apua muistisääntöistä.”

Koulutuksen hyvinä puolina pidettiin pienryhmiin jakautumista. Ryhmissä toimimisen hyväksi puoliksi koettiin itse tekemisen mahdollisuus. Ryhmässä pystyttiin yhdessä miettimään tukiviittomia ja joissain ryhmissä oli taitavia tukiviittomien käyttäjiä, joilta sai hyvää apua. Myös koulutuksen vetäjien antama tuki sekä ryhmähenki ryhmissä koettiin hyväksi.

”Pienryhmät oli hyvä idea. Sai itse harjoitella ja tehdä, eikä vain istua ja katsoa kun joku luennoi ja viitto.”

Tehtävät olivat joidenkin vastaajien mielestä monipuolisia, mielenkiintoisia, virkistäviä ja selkeitä. Viittomakuvilla kuvitetut kirjat sekä pelit koettiin mukavaksi harjoittelumuodoksi. Uuden sanaston oppimisesta mainittiin kulkuneuvot, eläimet ja viikonpäivät. Taulukossa 5 on luokiteltuna vastauksista esiin tulleita hyviksi koettuja asioita.

Taulukko 5. Koulutuksessa hyviksi koettuja asioita (n=13).

Hyviksi koetut asiat koulutuksessa	Vastaajien määrä
Ryhmiin jakautuminen	8
Hyvää harjoittelua	8
Hyvät ja selkeät tehtävät, pelit ja kirjat	6
Opin uutta	3

Tukiviittomamateriaaliin liittyvällä kysymyksellä pyrittiin selvittämään valmistetun materiaalin kehittämistarpeita sekä hyvinä pidettyjä puolia. Kehittämistä toivottiin tukiviittomakuvien selkeyteen. Osa kuvista oli valmistettu liian pieniksi, jolloin viittomakuvissa käytettävä nuolitus oli jäänyt epäselväksi.

”Osa sanoista oli ehkä hieman vaikeita, mutta onneksi ryhmässämme oli viittomien osaja, joka samalla meille opetti vaikeimpia sanoja, jotka ei välttämättä ihan heti piirretyistä kuvista auennut. (Kuvat toisinaan hieman epäselviä.)”

Pääasiassa materiaalin hyvänä puolena pidettiin materiaalin selkeyttä ja monipuolisuutta. Tärkeänä pidettiin sanaston liittymistä päivittäiseen arkeen. Vastausten perusteella osa sanastosta oli ennestään tuttua, mutta myös uusia sanoja oli opittu. Yhden vastaajan mielestä numerobingo-peli sekä pelit yleensä olivat mukava tapa harjoitella. Aakkosten harjoittelua sekä oman nimen sormittamista piti eräs vastaaja vaikeana. Materiaalin koettiin vastaavan sitä sanastoa, mitä varhaiskasvatuksessa käytetään. Myös soveltuvuus lasten kanssa käytettäväksi oli huomattu kahdessa vastauksessa.

”Kyseiset pisteet mitä koulutuksessa oli, olivat hyvin mietitty. Pisteisiin oli mietitty kivasti erilaisia harjoitteita, ei ollut liikaa toistoa.”

”Materiaali oli monipuolista ja juuri pienille ryhmille sopivaa. Sopii myös lasten käyttöön.”

Alla olevasta taulukosta 6 selviää koulutuksessa käytetyn materiaalin toimivuus koulutukseen ja arjen käyttöön.

Taulukko 6. Koulutuksessa käytetyn materiaalin toimivuus (n=13).

Materiaalin toimivuus	Vastaajien määrä
Materiaalin selkeys ja monipuolisuus	7
Hyödyllistä arjen sanastoa	3
Vinkkejä heti käytettäväksi lasten kanssa	2
Materiaali vastasi odotuksia	4

Jatkosuunnitelmia ajatellen säännöllinen tukiviittomien kertaus tuli esiin muutamassa vastauksessa. Sama ehdotus tuli esiin jo alkukyselyn yhteydessä useasta vastauksesta. Iltapäivää pidettiin kokonaisuutena onnistuneena ja sille toivottiin jatkoa. Yhdessä vastauksessa toivottiin tukiviittomien opetusta joka viikko, jos ryhmässä on lapsia, joiden kanssa käytetään viittomia. Koska tällä kertaa osallistuneita oli paljon, toivottiin ryhmäkoon olevan jatkossa pienempi. Ajan puute koulutuksen kokonaisuudessa tuli esiin muutamasta vastauksesta. Toisaalta myös todettiin, että opetukselle varattu aika oli sopivan mittainen ja tehtävapisteen määrä sopiva. Lisää opetusta toivottiin ruoka-, vaate- ja kielto sanojen sekä tiettyjen verbien käyttöön liittyen.

”Aiheet olivat kivoja, mutta ajattelisin, että päiväkotimailmaan tarvittavia viittomia olisivat myös kiellot, ruuat, vaatteet, kysymys-sanat, --- haluta, tulla, mennä, katsoa yms.”

”Sanaston kartuttaminen vähitellen juuri tällä systeemillä on hyvä.”

Laululeikkeihin toivottiin oikeita tukiviittoma-ohjeita. Vastaajien omia ajatuksia kysyttäessä tuli esiin, että iltapäivä oli tarpeellinen aiemmin opittujen sanojen kertaamiseksi ja mieleen palauttamiseksi. Myös uuden oppimista tapahtui. Tukiviittomien käytön oppiminen todettiin hyödylliseksi lähihoitajan työssä. Tuloksista tulee esiin, että jatkoa ajatellen säännöllisellä käytöllä ja koulutuksella on merkitystä tukiviittomien mielessä pitämiseen.

”Hyvä ja opettava iltapäivä! Kesto oli juuri sopiva ja pisteitä oli aikaan nähden varattu oikea määrä.”

”Koen, että tukiviittomien oppiminen ja säännöllinen käyttö olisi kyllä varmasti hyödyksi tässä lähihoitajan työssä.”

”Kiitos iltapäivästä! Osaan nyt jälleen aakkoset ja numerot, jotka olivat unohtuneet mielestäni.

6.3 Havainnoinnin tulokset koulutuksen aikana

Koulutuksen aikana tehtiin havaintoja ryhmissä kierrettäessä. Osallistujat olivat motivoituneita ja innostuneita tukiviittomien harjoittelusta. Pääsääntöisesti ryhmissä käytiin paljon keskustelua ja jokaisen osaamista pyrittiin hyödyntämään. Eritasoiset viitot tukivat toisiaan. Oppimista tapahtui sekä onnistumisen kokemuksia koettiin. Osassa tehtäväpisteillä oli vähemmän harjoituksia, kun taas toisissa harjoitusten tekeminen kesti kauemmin. Tarvittaessa annettiin lisäohjeita, jos tehtävien kuvaus oli epäselvä. Myös unohtuneita tai ennestään outoja viittomamerkkejä kysyttiin kouluttajilta. Joissakin ryhmissä oli erimielisyyttä viittomamerkkien oikeellisuudesta; pohdimme myös näitä asioita yhdessä. Avustajilla oli olemassa muistisääntöjä, joiden avulla viittomamerkin mieleen palauttaminen on helpompaa.

Yläkäsitteisiin liittyvä Noppa-peli ja Nelostuotteelta saatu peli olivat haastavia, mutta suosittuja, koska niistä harjoiteltiin päiväkodin tavallisesta sanastosta poikkeavia viittomamerkkejä, kuten harrastuksia, luontoon liittyviä sanoja sekä erilaisia kulku-
neuvoja. Myös viittomakuvitettuja kirjoja pidettiin mielenkiintoisina. Sormiaakkosten opetteluun oli laitettu haasteeksi oman viittomamerkin keksiminen itselle. Tehtäväpisteen idea jäi muutamalta osallistujalta epäselväksi ja tehtävä koettiin vaikeaksi. Tehtävien vaatimustaso vaihteli eri pisteillä. Valmiiksi laadittuja ohjeita oli mahdollisuus toteuttaa kunkin ryhmäläisen tarpeen ja tason mukaan. Ryhmissä keskusteltiin ja mietittiin tukiviittomia yhdessä. Koulutusiltapäivän aikana kaikki osallistujat eivät ehtineet käydä jokaisessa tehtäväpisteessä.

6.4 Kehittämistyön johtopäätökset

Tämän kehittämistyön lähestymistapa oli kvalitatiivinen. Kvalitatiivisessa tutkimuksessa on tarkoituksena ilmiön kuvaaminen, ymmärtäminen sekä mielekkään tulkinnan antaminen. Laadullisen aineiston analyysivaihe on syklinen, jolloin aineiston keruu ja analyysi vuorottelevat keskenään. Laadullisella tutkimuksella pyritään saamaan esiin se, miten ihmiset näkevät ja kokevat reaali maailman. Tutkijan roolin kautta saatu tieto ja tiedon analysointi suodatuvat tutkimustuloksiksi. Tutkimus tehdään oikeassa kontekstissaan menemällä ilmiön pariin haastattelemaan ja havainnoimaan. (Kananen 2014, 21–22.) Tehdyssä tutkimuksessa avustajilta saadut vastaukset toivat esiin avustajien omakohtaisia näkemyksiä tukiviittomien käytöstä ja osaamisesta. Tutkimusta ei tehty avustajien varsinaisessa työssä, vaan koulutustilaisuuden yhteydessä. Kokemukset, jotka tulivat esiin kyselylomakkeiden vastauksista, olivat avustajien oman työn ja osaamisen reflektointiin perustuvaa tietoa. Tämä tieto on analysoitu ja suodatettu tutkimustuloksiksi.

Ulla Suojasen (2014) mukaan toimintatutkimuksessa tutkijan rooli on aktiivinen. Tutkija on mukana kehittämässä ja arvioimassa tutkittavaa ilmiötä. Onnistuneessa toimintatutkimuksessa osallistujat arvioivat kriittisesti kaikkia tutkimusprosessin vaiheita. Tässä toimintatutkimuksessa tutkijan rooli oli pitää kehittämistyötä yllä kutsumalla yhteistyökumppanit koolle, valmistamalla tarvittava koulutusmateriaali sekä vastata koulutuksen suunnittelusta ja toteutuksesta. Kyselyiden laadinta, vastausten vastaanottaminen, analysointi sekä raportointi kuuluivat myös tutkimuksen tekijän rooliin. Tutkija osallistui tukiviittomien opetukseen sekä havaintojen tekemiseen ja koulutuksen toteutumisesta kokonaisuutena.

6.4.1 Avustajille järjestetyn koulutustilaisuuden toteutuminen

Ongelmaksi tässä kehittämistyössä oli määritelty tukiviittomien käytön epäsäännöllisyys ja vähäisyys Porin varhaiskasvatuksessa. Oletuksena oli lasten vaihtuvuuden ja tukiviittomien käytön tarpeen epäsäännöllisyys. Myös helposti saatavilla olevan materiaalin puute oletettiin ongelmaksi. Kyselyn vastausten perusteella voidaan todeta, että koulutusta halutaan jatkossa säännöllisesti sekä avustajille että varhaiskasvatuk-

sen muulle henkilöstölle, kuten lastentarhanopettajille. Jos tukiviittomien käyttö ei ole säännöllistä, unohtuu käyttöön tarvittava rutiini nopeasti. Koulutusta on jonkun verran järjestetty päiväkotiyksiköissä eri tahojen järjestämänä kuhunkin tilanteeseen ja tarpeeseen sopivalla tavalla. Avustajan työaika on sidottu tiiviisti lapsiryhmän tai yksittäisen lapsen avustamiseen, joten säännöllisen koulutuksen järjestämiseen saattaa olla haasteellista järjestää aikaa.

Jos tukiviittomia opettelevan ja käyttävän lapsi ryhmässä on yksikin tukiviittomia hyvin käyttävä aikuinen, hyötyy tästä lapsen lisäksi myös ryhmän muut jäsenet (Huuhtanen 2012, 22–23). Mallioppiminen on tukiviittomien käytön opettelussa oleellinen asia. Tutkimusongelmaa mietittäessä, pohdittiin myös motivaation puutetta tukiviittomien harjoittelussa ja oppimisessa. Tehdyssä tutkimuksessa ilmeni, että avustajilla on pääasiassa motivaatiota tukiviittomien käytön opetteluun. Koulutustilaisuutta pidettiin osallistujien mukaan tarpeellisena ja pääasiassa sille toivottiin jatkoa.

Alkuperäinen suunnitelma jakaa alkukysely ennen koulutusiltaa päivää jäi toteutumatta yhteensattumien ja epäselvyyksien vuoksi. Avustajien sähköpostiosoitteet olivat huomaamatta jääneet saamatta, joten alkukyselyn tekeminen jäi itse koulutustilaisuuden alkuun. Jaetut kyselylomakkeet palautuivat yhtä lukuun ottamatta. Vaikka kysely tehtiin vasta tilaisuuden aluksi, ei sillä ollut merkitystä alkuperäiseen suunnitelmaan koulutuksen sisällöstä, koska varhaiskasvatuksen erityisopettajilla oli kokemusta ja tietoa pitkältä ajalta tukiviittomien käytön haasteista ja puutteista sekä tarpeellisen sanaston harjoittelusta. Myös Marja Kelan (2012) tutkimuksen mukaan samantapaiset käyttäytymismuotit sanastoineen toistuvat yleisesti eri päiväkotien arjessa.

Koulutukseen osallistujien määrä oli suuri; 27 ilmoittautunutta. Alun perin oltiin varautunut noin kahteenkymmeneen osallistujaan, jolloin ryhmien ohjaamiseen olisi ollut paremmat mahdollisuudet. Ohjausta antoi myös mukana ollut avustaja, joka on itse viittomakielinen. Ryhmänä tehtäviä harjoituksia pidettiin yleisesti hyvänä ratkaisuna. Jokainen osallistuja pystyi itse miettimään ja tuottamaan viittomamerkkejä. Myös harjoitusten luonne oli eri pisteissä erilainen, mikä loi mielenkiintoa harjoitteluun. Ryhmien toimintaa havainnoidessa, tuli esiin, ettei joissain ryhmissä motivaatiota tehdä annettuja harjoitustehtäviä. Jos aiempi tukiviittomien käyttö on ollut vä-

häistä tai kokemusta ei ollut lainkaan, oli sillä merkitystä motivaatioon. Tällöin tehtävät koettiin liian haastavaksi ryhmässä toteutettavaksi.

Pääasiassa lähes jokaisella avustajalla oli jonkinlainen kokemus tukiviittomista, joten oletettavaa oli, että lähes kaikki ymmärsivät ja tiesivät käsimuotojen, ilmeiden ja eleiden sekä viittomapaikan merkityksen tukiviittomien käytössä. Myös viittomakuvien lukutaitoa oli lähes kaikilla olemassa. Tällä ymmärretään nuolitusten ”lukemista” viittomakuvissa (Kuurojen Liitto ry 1998, 19–22). Toinen motivaatiota alentava tekijä saattoi olla ryhmien muodostuminen. Osa avustajista ei tuntenut toisiaan en-tuudestaan, joten sillä saattoi olla merkitystä koulutuksen onnistumiseen. Tukiviittomien käyttö vaatii rohkeutta ja heittäytymistä, mikä ei ole tuntemattomien kanssa kaikille helppoa tai luontevaa.

Tilaisuuden päätyttyä osallistujilta pyydettiin sanallista kommenttia. Muutaman kommentin mukaan samanlaisia koulutuksia toivottiin järjestettävän lisää. Eräs vastaajista kertoi saaneensa heti käyttöön otettavia ideoita. Keskusteluissa tuli esiin myös, että yleisesti olisi hyödynnettävä ja jaettava yhä enemmän varhaiskasvatuksessa toimivien työntekijöiden osaamista. Saman ovat havainneet Pirhonen ja Uotila (2015, 55) opinnäytetyössään, jossa tutkittiin lasten tukiviittomien oppimista päiväkodissa. He ehdottavat kuntiin perustettavaksi varhaiskasvatukseen tiedonjakamisfoorumia, jossa kunkin työntekijän osaaminen tuotaisiin esiin muille jaettavaksi.

6.4.2 Materiaalin merkitys tukiviittomien käyttöönotolle

Materiaalin valmistus oli yksi osa tätä kehittämistyötä. Toimintatutkimuksen ongelman määrittämisen vaiheessa oletuksena oli, että sopivaa materiaalia ei ole varhaiskasvatuksen käytössä. Tähän ongelmaan saatiin osittain vahvistusta tehtyjen kyselyiden perusteella. Muutamasta vastauksesta tuli esiin, että materiaalista sai jo nyt hyviä ideoita omaan työhön. Käyttökelpoisia uusia ideoita olivat esimerkiksi yläkäsitteiden harjoitteluun tehty noppa sekä tukiviittomilla kuvitetut kirjat. Tehtyjen kyselyiden mukaan tukiviittomilla kuvitettuja lauluja ja loruja toivottiin enemmän käyttöön. Tähän koulutukseen niitä ei valittu, mutta materiaalipaketissa niitä on valmistettuna. Koulutusta olisikin tarkoituksenmukaista järjestää jatkossa tietyn aihealueen ympäril-

le. Tällöin koulutukseen voisi osallistua kukin oman tarpeen mukaan. Laulut ja lorut ovat tärkeä osa lapsen varhaiskuntoutuksen ja vuorovaikutuksen kehittymisen alkuvaihetta (Launonen 2012, 36).

Valmistettu viittomamateriaali oli esillä kokonaisuudessaan koulutuksen ajan. Muutama osallistuja ehti siihen tutustua. Jatkossa on tarkoitus, että materiaalia saa vapaasti hyödyntää kukin omalla tavallaan omassa varhaiskasvatustyössään. Koulutuksen tarkoitus oli tuoda esiin myös ideoita ja vaihtoehtoja tukiviittomien käytön harjoitteluun. Lasten kanssa tukiviittomien käyttöä opetellaan parhaiten toiminnan ja arjen keskustelun kautta. Tähän asiaan oli kiinnitetty huomiota valmistamalla materiaalia peleiksi, lauluiksi tai loruiksi. Myös kuvakirjat ovat lapsille sopiva tapa viittomien opetteluun.

Viittomakuvia voidaan pelien lisäksi hyödyntää laittamalla viittomakuva ja sitä vastaava piirroskuva näkyville päiväkodissa ryhmähuoneen tai pukeutumisalueen seinälle. Kuvista saadaan valmistettua myös yksittäisiä kuvia, jotka kulkevat mukana esimerkiksi kaulanauhassa tai pienessä kuvakansiossa. Päiväkodin päiväjärjestys voidaan laittaa näkyville viittomakuvilla kuvitettuna. Erilaisia tukiviittomien käyttöideoita olisi jatkossa mielenkiintoista saada käyttöön ja jakoon.

Kyselyistä saatujen palautteiden mukaan tukiviittomamateriaalin ymmärrettävyyttä on parannettu suurentamalla kuvakokoa tai vahvistamalla nuolituksia. Lisäksi materiaaliin on lisätty kysymyssanat sekä viittomin kuvitettu Muumien vuodenajat kirja.

6.4.3 Tukiviittomien käytön merkitys avustajan työssä

Alkukartoituksen yhteydessä tehdyssä kyselyssä vain muutama vastaaja ilmoitti käyttävänsä tukiviittomia lapsen kanssa keskusteluun. Tämä saattaa kertoa tukiviittomien käyttötaidon puutteesta. Myös tukiviittomia käyttävien lasten kanssa pitää pystyä keskustelemaan lausetasolla, eikä ainoastaan nimeämällä asioita lapselle, joten laaja tukiviittomien sanavarasto tulisi olla tarvittaessa avustajan hallussa. Silloin kun lapsi vielä opettelee tukiviittomien käyttöä, pitää aikuisen olla askeleen edellä lapsen käyttämää kieltä. (Launonen 2012, 37.) Toisaalta voidaan tulkita asia myös

siten, että lapset eivät itse ole vielä siinä kehityksen vaiheessa, että pystyisivät varsinaisesti keskustelemaan tukiviittomilla.

Eri hoitotilanteet luovat hyviä hetkiä lapsen ja hoitajan välisen yhteyden löytymiselle. Tukiviittomien käyttöönoton varhaisvaiheessa lapsen kanssa leikittäviin kontaktileikkeihin olisi otettava mukaan leikkejä, joissa kädet ovat osana leikkiä, kuten ”Harakka huttua keittää” tai ”Kukko puuron keitti”. Näitä toistamalla lapsi tulee tietoisiksi omista käsistään sekä huomaa, että hän pystyy käsillään tekemään jotain, mikä kiinnostaa muita ihmisiä. Myös erilaiset perässä tehtävät taputteluleikit ovat helppoja toteuttaa pienen lapsen kanssa ennen varsinaisten viittomamerkkien käyttöön ottoa. (Launonen 2012, 36–37.)

Launosen artikkelin (2015) mukaan lapsen kielen kehityksen kannalta on oleellista, että mahdollisimman moni ryhmässä osaa käyttää lapsen kommunikointia. Varhaiskasvatuksessa olisikin kiinnitettävä enemmän huomiota koko päiväkotiryhmän tietoisuuteen tukiviittomien merkityksestä lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen kannalta. Tukiviittomat ovat niitä käyttävälle lapselle tärkeä tapa kommunikoida ja olla vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Lapsen keskustelukielen kehittymisen tueksi, on materiaaliin valmistettu kahden – kolmen sanan lauseita, kysymysanoja sekä haastattelu-runko tukiviittomin kuvattuna.

Kaisa Launonen (2007, 165) tuo kirjassaan esiin, että myös vaikeavammaisen lapsen tulisi osallistuttaa keskusteluihin, jossa keskipisteenä on joku muu kuin vaikeavammaisen lapsi itse. Lapsen käsitys ympäröivästä maailmasta voi olla hyvin itsekeskeinen, silloin kun lapsen vuorovaikutustilanteita harjoiteltaessa keskitytään vain lapseen eikä siihen ympäristöön ja vuorovaikutukseen, missä lapsi elää. Myös opittu passiivisuus on vaarana, jos puhumaton henkilö on vain kuuntelijan roolissa eikä hänen vuorovaikutuksen ja keskustelun kehitystä tueta (Huuhtanen 2012, 23, von Tetzchner & Martinsen 2000, 87).

Palautekyselyyn vastasi puolet koulutukseen osallistuneista. Kanasen (2014, 103) mukaan internet-kysymykset ovat nopeita ja edullisia toteuttaa, mutta vastausprosentti jää helposti vähäiseksi. Sama toteutui tässä tutkimuksessa, jossa tilaisuudessa jaetut kyselyt palautuivat kaikki yhtä lukuun ottamatta kun taas sähköpostina lähete-

tyistä palautekyselyistä palautui noin puolet. Palautekyselyn vastauksista ei noussut esiin kovin suuria poikkeamia vastausten välillä. Vastaukset tukivat sitä oletusta, mikä oli kehittämistyön lähtökohtana; ilman aktiivista ja säännöllistä käyttöä viittomamerkistö unohtuu. Vastauksista selvisi, että koulutuksen aikana palautui mieleen jo unohtuneita tukiviittomia. Muutaman vastaajan lomakkeessa oli maininta uusista ideoista, joita voi ottaa heti käyttöön lasten kanssa.

Kehittämistyön tarkoitus on saada hyviä käytänteitä työelämän käyttöön reflektoinnin ja kyselyiden avulla (Kananen 2014, 35). Tämän työn merkitys tulee vasta myöhemmässä vaiheessa esiin, kun materiaali tulee varhaiskasvatuksessa yhä useamman työntekijän käyttöön. Koulutuksesta annetun palautteen mukaan tukiviittomien käytön merkitys osana lasten kuntoutusta on tiedostettu.

6.5 Toimintatutkimuksen luotettavuus

Toimintatutkimuksen luotettavuuden arvioinnin lähtökohtana on tulosten, menetelmien ja tiedonkeruun tarkka dokumentointi. Dokumentoinnin avulla ulkopuolinen arvioitsija pystyy arvioimaan tulosten luotettavuutta sekä yleistettävyyttä. Siirrettävyyttä voidaan tarkastella lähtötilanteen ja tarkan kuvauksen mukaan. Yleistettävyyttä ei kuitenkaan pidetä toimintatutkimuksen tärkeimpänä mittarina. (Kananen 2014, 134–135.) Reliabiliteetilla ymmärretään mittauksen pysyvyyttä, jolloin toistettaessa tutkimus saadaan aikaan samat tulokset (Kananen 2014, 126). Tehdyn tutkimuksen kyselylomakkeet ovat liitteenä opinnäytetyön raportissa. Sama kysely voidaan tehdä uudestaan, joten siirrettävyys on mahdollistettu. Avustajilta saadut vastaukset olivat samansuuntaisia, joten voidaan olettaa, että myös uusintatutkimus tuottaisi samanlaiset tulokset. Etenkin, jos arvioidaan tarpeellisen materiaalin sisältöä. Panostaminen tukiviittomien käytön ohjaamiseen ja opetukseen muuttaa mahdollisesti tuloksia myöhemmässä vaiheessa. Suojasen (2014) mukaan tutkimuksen toistettavuutta samanlaisissa olosuhteissa ei voida pitää tutkimustulosten todentamisen kriteerinä, koska toimintatutkimuksen tarkoituksena on tietyn toiminnan tutkiminen ja kehittäminen sekä tutkimukseen osallistujien kehittäminen.

Tässä toimintatutkimuksessa on dokumentoitu tutkimuksen tiedonkeruuta, menetelmiä ja tuloksia siten, että muut lukijat saavat näistä vaiheista mahdollisimman tarkan

kuvauksen. Raportoinnissa on tuotu esiin alkukyselyn sekä palautekyselyn tuloksia, joita on havainnollistettu taulukoilla sekä vastauksista poimituilla sitaateilla. Toimintatutkimusprosessia on kuvattu loogisesti aikajärjestyksessä, jolloin lukijan on helppo seurata raportin etenemistä. Suojanen (2014) toteaa, ettei toimintatutkimuksen kuluessa saatua tietotaitoa voida siirtää suoraan toiselle, vaan tutkimusprosessi on koettava omakohtaisesti, jotta kehittyminen olisi mahdollista. Tehdyssä kehittämistyössä avustajat sekä kehittämistyön prosessiin osallistuneet työryhmän jäsenet ovat olleet itse osallisena koulutukseen. Kunkin omat kokemukset ovat olleet yksilöllisiä ja jokaisella on ollut mahdollisuus saada itselleen sitä tietoa, mikä on ollut oman kehittämisen kannalta tärkeää ja oleellista.

Hirsijärven ym. (2002, 214) mukaan tutkimuksen luotettavuutta voidaan arvioida tutkijan tarkalla selostuksella tutkimuksen eri vaiheista. Tarkka kuvaus haastattelun toteutuksen paikasta, käytetty aika, häiriötekijät, virhetulkinnat sekä tutkijan oma arviointi tilanteesta kohentavat tutkimuksen luotettavuutta. Tässä opinnäytetyön raportissa on kuvattu toimintatutkimuksen kulkua ja paikkaa mahdollisimman tarkasti. On myös tuotu esiin epäkohtia, joita ilmeni koulutuksen aikana. Myös tutkijan omaa toimintaa on arvioitu sekä tuotu esiin niitä epäkohtia, joita on havaittu tutkijan omassa työskentelyssä, kuten tiedottamisen epäselvyys avustajien sähköpostiosoitteiden saamiseksi.

Palautekyselyn vastausten määrä jäi pieneksi, joka vähentää tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. Kanasen (2014, 153) mukaan aineistoa pitää olla niin paljon, että siitä voidaan päätellä aineiston luotettavuus. Myös triangulaatio on otettava huomioon luotettavuutta arvioitaessa. Triangulaatiolla ymmärretään useamman tutkimusmenetelmän käyttöä samassa tutkimuksessa. (Kananen 2014, 123.) Tässä tutkimuksessa käytettiin laadullisia menetelmiä, kuten kyselylomakkeiden avoimia kysymyksiä sekä havainnointia. Koulutuksen jälkeen oli osallistujilla mahdollisuus keskustella ja antaa suullista palautetta koulutuksen järjestelyistä kokonaisuudessaan. Käytetyistä menetelmistä riippumatta tulokset olivat samansuuntaisia ja tukivat toisiaan.

Tutkimuksen luotettavuutta lisää tutkijan puolueettomuus aineistoa tulkittaessa. Tutkijan omat mielipiteet eivät voi sotkea tutkimustuloksia. (Kananen 2014, 136.) Tämän kehittämistyön raportoinnin ovat lukeneet myös kehittämistyöhön osallistuneet

varhaiskasvatuksen konsultoivat erityisopettajat. Tehdyssä tutkimuksessa tutkimuksen aihepiiri oli tutkijalle tuttu, joten ongelmana olisi saattanut olla tutkijan omien ajatusten ja kokemusten lisäämien tutkimustuloksiin. Tämä asia on pyritty huomioimaan ja tulkinnat on otettu esiin vain tutkimusaineistosta. Kananen (2014, 136) toteaa, että tutkimus on aina tutkijansa näköinen.

6.6 Toimintatutkimuksen eettisyyden arviointi

Hirsijärven ym. (2002, 26) mukaan tutkimusaiheen valinta on myös eettinen ratkaisu. Siksi jo aihetta pohdittaessa tulee selvittää, kenen ehdoilla tutkimusta tehdään ja kuka on hyödyn saaja tutkimuksessa. Aiheen tulisi olla myös yhteiskunnallisesti merkittävä. Tehdyn kehittämistyön lähtökohtana oli avustajien motivointi tukiviittomien käytölle Porin varhaiskasvatuksessa. Heidän lisäksi hyödyn saajia ovat myös tukiviittomia käyttävät lapset sekä heidän lähipiirinsä, silloin, kun tukiviittomat otetaan tämän kehittämistyön myötä tehokkaampaan käyttöön. Vaikka hyödynsaajien joukko on lukumäärältään pieni, on merkitys kuitenkin tärkeä niille lapsille, jotka tukiviittomia tarvitsevat. Yhteiskunnallinen merkittävyys näkyy tulevaisuudessa, jos lapsen kasvuun ja kehitykseen on pystytty vaikuttamaan riittävän aikaisin myönteisellä tavalla.

Hirsijärvi ym (2002, 26–28) tuovat esiin, että tutkimuksen kohteena olevien henkilöiden eettisyys on varmistettava. Myös muiden tutkimukseen osallistuneiden osallisuus on tuotava luotettavasti esiin raportoinnissa eikä tutkija voi omia tutkimusaineistoa vain itselleen. Tutkija ei voi plagioida omaa tai muiden tekemää aiempaa tutkimusta tai tekstiä. Kehittämistyöhön osallistuneet avustajat olivat tietoisia osallisuudestaan opinnäytetyön tekemiseen. He antoivat suostumuksensa käyttää kyselylomakkeiden tietoja opinnäytetyön raportoinnissa. Aineiston keräämisessä käytettiin anonyymiutta sekä luottamuksellisuutta. Tutkimustulokset ovat kirjattuna opinnäytetyön raporttiin ja ovat luettavissa julkisesti. Raportoinnissa on eroteltu tutkijan oma teksti muiden tuottamasta tekstistä asianmukaisilla lähdemerkinnöillä. Kyselylomakkeista suoraan lainattu teksti on kopioitu tarkkaan ja lainattu teksti on osoitettu kursivoituna tekstinä. Tutkimustuloksia ei ole muutettu. Raportissa on tuotu esiin jokaisen tutkimukseen osallistuneen henkilön osuus kehittämistyössä.

7 POHDINTA

Tällä kehittämistyöllä pyrittiin luomaan paremmat mahdollisuudet ottaa tukiviittomat tehokkaaseen käyttöön Porin varhaiskasvatuksessa. Koska opinnäytetyö on kuntoutuksen ylemmän ammattikorkeakoulu- tutkinnon opinnäytetyö, käsiteltiin tukiviittomien käyttöä lapsen kuntoutuksen näkökulmasta. Lapsen kokonaisvaltaisen kehityksen ja kielen kuntoutuksen kannalta on tärkeää, että lapsi oppii jo päiväkotikäisenä tuomaan esille omia ajatuksiaan, kokemuksiaan ja tarpeitaan sekä olemaan vuorovaikutuksessa muiden lasten ja aikuisten kanssa. (Välimäki 2011, 16–17, Launonen 2007, 44–46). Tukiviittomat eivät luonnostaan liu’u lapsen käyttöön, vaan lapset ovat yksilöllisiä myös tässä suhteessa. Lisäksi tukiviittomien oppimiseen ja käyttöön vaikuttavat monet muut asiat, kuten perheen voimavarat, kunnan tarjoamat mahdollisuudet tai terapeuttien henkilökohtaiset toimintatavat. (Launonen 2011, 34–35).

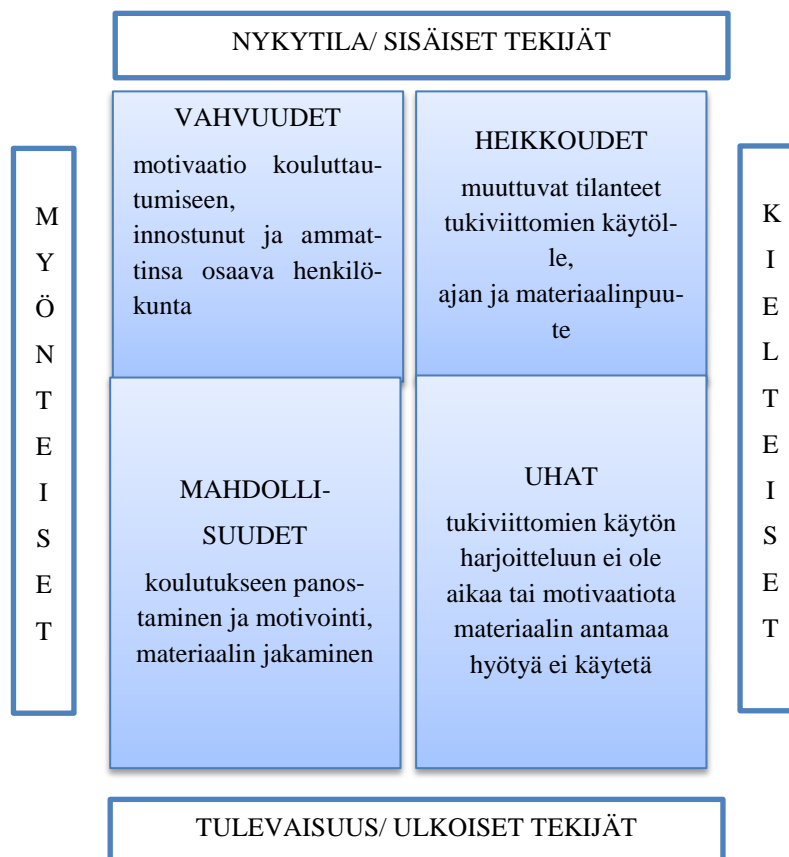
Paula Korkalainen (2009, 9) on tutkinut väitöskirjassaan varhaiserityiskasvatuksen ammatillisen asiantuntijuuden kehittämisen merkitystä lapsen kasvun ja kehityksen laadun tekijänä. Laadun tavoitteena tulee olla lapsen hyvinvointi sekä hänen perheensä tyytyväisyys. Päivähoidon erityisen tuen toteuttamiselle on lähtökohtana Yhdistyneiden kansakuntien lasten oikeuksien sopimus, joka takaa kaikille lapsille tasa-vertaisen oikeuden huolenpitoon, kasvatukseen ja koulutukseen. Tämän päivän käsityksen mukaan erityistä tukea tarvitsevan lapsen toimintaympäristöä on muutettava lapsen etua tukevaksi sen sijaan että odotettaisiin lapsen muuttuvan toimintaympäristön mukaisesti. Varhaiskasvatuksessa tapahtuvat useat muutokset vaativat Korkalaisen (2009, 240) mukaan varhaiskasvatuksen työntekijöiltä jatkuvaa kehittämistä työelämän tarpeita vastaaviksi. Kehittämisen perustana tulee hyödyntää uusinta tutkimustietoa. Ammattitaidon kehittämistyölle tulee laatia toteutettava suunnitelma. Lasten tulevaisuus on nyt ja varhaisten vuosien merkitys näkyy tulevaisuudessa.

Tässä opinnäytetyössä haluttiin korostaa tukiviittomien osaamisen merkitystä monella eri tasolla. Lapsen kuntoutuksen kannalta on oleellista, että lapsi itse, hänen lähipiirinsä sekä varhaiskasvatuksen työntekijät pystyvät käyttämään tukiviittomia arjessa. Raportissa on nostettu esiin tukiviittomien käytöstä hyötyviksi ne lapset, joilla on kielen kehityksellinen viive, kuulovika tai lapsi on maahanmuuttajataustainen. Käyt-

täjärhmiä on myös muita. Tutkimuksen tulokset on viety eteenpäin varhaiskasvatuksen konsultoitavien erityisopettajien tietoisuuteen ja niihin on tarkoitus palata jatkossa. Materiaalin tarpeellisuudesta ei vielä osattu antaa arvioita, mutta käyttöönoton jälkeen voidaan arvioida materiaalia uudestaan.

Toimintatutkimusta voidaan pitää sopivana menetelmänä tässä kehittämistyössä, koska avustajat pääsivät itse refleктоimaan ja arvioimaan omia taitojaan koulutuksen aikana sekä pystyivät antamaan palautetta materiaalin sisällöstä. Myös kouluttajien mukanaolo ja havainnointi auttoivat kouluttajia ymmärtämään tutkittavaa asiaa sekä arvioimaan jatkosuunnitelmia. Kyselyiden lisäksi tiedon keruun menetelmänä olisi voinut käyttää learning cafe- menetelmää, jolloin joka tehtäväpisteellä olisi tuotu esiin uusia kehittämisideoita. Jatkossa menetelmää voidaan käyttää pienemmän osallistujaryhmän kanssa toteutettuna.

Tämän kehittämistyön pohjalta tehty SWOT-analyysi (Kaavio 1) tuo esiin vahvuudet ja heikkoudet tukiviittomien tehokkaalle käyttöönotolle Porin varhaiskasvatuksessa.

Kaavio 1. SWOT- analyysi tukiviittomien käytön tehostamiseksi.

Heikkoutena nykyhetkessä on koettu vaihtuvat tilanteet tukiviittomien käytölle varhaiskasvatuksessa sekä saatavilla olevan ja sopivan materiaalin puute. Lasten tarpeet vaihtelevat vuosittain, eikä joka toimintakaudella ole tarvetta käyttää tukiviittomia. Lasten vaihtuvuus on tosiasia, johon ei voida vaikuttaa. Etenkin tavallisissa päiväkotiryhmissä tukiviittomien käyttö on vähäisempää, kuin päiväkodin erityisryhmässä Porissa on 9 päiväkotia, joissa on yksi tai useampi integroitu erityisryhmä (Porin kaupungin www-sivut, 2016b). Asioiden laittaminen tärkeysjärjestykseen ja ajan löytyminen harjoittelulle sekä helposti saatavilla olevan materiaalin ottaminen arjen käyttöön tuo haastetta. Pelkästään tukiviittomamerkkien opettelu ei riitä, vaan käyttöön pitäisi saada myös ohjausta.

Vahvuutena tällä hetkellä voidaan nähdä avustajien motivaatio harjoittelulle. Koulutukseen oli ilmoittautunut 29 avustajaa 42:sta, mikä kertoo mielenkiinnosta tukiviittomien käyttöä kohtaan. Myös muun muassa Heleniuksen ja Karilaisen (2015, 49) tekemän opinnäytetyön mukaan Porin erityisvarhaiskasvatuksen henkilöstö kokee tärkeimmäksi kehittämistarpeeksi AAC-menetelmien käyttöön liittyen tukiviittomien käytön harjoittelun. Vahvuudeksi kuuluu myös varhaiskasvatuksen konsultoitujen erityisopettajien tietämys niistä lapsista ja perheistä, joissa on tarvetta tukiviittomien käytölle ja sen myötä myös lapsen kanssa toimivien päiväkodin työntekijöiden koulutukselle.

Tulevaisuuden mahdollisuutena on hyvä lähteä jatkamaan säännöllistä tukiviittomakoulutusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle. Materiaali on valmistettuna ja sitä on tarkoitus jakaa eri päiväkoteihin. Materiaalia on edelleen mahdollista kehittää ja laajentaa varhaiskasvatuksen tarpeisiin. Mielenkiintoinen materiaali motivoi sekä lapsia että aikuisia. Tutkimustuloksista tuli esiin ryhminä tehtyjen harjoitusten mielekkyys, joten uusia tapoja harjoitteluun on mahdollista ottaa käyttöön jatkossa. Parempiin oppimistuloksiin päästään, jos koulutettavana on pienempi ryhmä; kuten muutaman päiväkodin tiimi kerrallaan. Koulutuksen teemat voivat myös vaihdella kunkin osallistujan tarpeen mukaan; esimerkiksi ruoka-sanasto, laulut tai lauseet. Eri mobiili-sovellukset sekä tietotekniikan antamat mahdollisuudet antavat vaihtoehtoja ja mielenkiintoa tukiviittomien harjoittelulle.

Tulevaisuuden uhkana voidaan nähdä tukiviittomien käytön väheneminen säännöllisen koulutuksen ja motivaation puutteen vuoksi. Jos tukiviittomien käyttö vähenee tai jopa loppuu, ovat kärsijöinä lapset, joiden elämän laatua sopivan kommunikaatiokeinoon käyttämättömyys vähentää.

Porin varhaiskasvatuksessa toteutettiin syksyllä 2016 suujumppakerhoa äänneiden harjoittelusta hyötyville 5-6 -vuotiaille lapsille. Kerhoon osallistuivat sekä lapsi että hänen vanhempansa. Kerho kokoontui kuutena iltana ja toteutuksesta vastasivat varhaiskasvatuksen konsultoivat erityisopettajat. Yhdellä kerralla kerhoon osallistui puheterapeutti. (Porin kaupungin www-sivut 2017.) Samalla periaatteella voitaisiin toteuttaa myös kerhoa tukiviittomien käytön harjoitteluun lapsille ja heidän lähipiirilleen. Näin voitaisiin tehdä parempaa yhteistyötä lapsen kuntoutuksen hyväksi sekä samalla voitaisiin tukea perheiden jaksamista ja arkea. Kielen kehityksen alkuvaiheessa vanhempien osuus on aina ratkaiseva. Vanhemmilla on tietoa lapsen tavoista ja mielenkiinnon kohteista, jotka osaltaan auttavat kielen kehitystä. (Launonen 2011, 35, Whitehead 2007, 108.)

Paula Korkalaisen (mt.) tutkimukseen viitaten lapsen tulevaisuus on nyt ja lapsen tukiviittomien käytön ja osaamisen merkitystä tulevaisuuden näkökulmasta ei voida väheksyä. Tämän opinnäytetyn merkitys ja ajankohtaisuus korostuu juuri silloin, kun mietimme lapsen kasvua ja kehitystä laajemmin tulevaisuuteen tähtäävänä toimintana.

LÄHTEET

Aivoliiton www-sivut 2016. Kielellinen erityisvaikeus. Viitattu 15.5.2016.

<http://www.aivoliitto.fi/etusivu>

Ala-Kihniä, P.-M. 2012. Kommunikaation tukeminen. Opas. Haastavan käyttäytymisen ennaltaehkäisy ja tukeminen 2011-2014. Haaste-hankkeen julkaisuja. 2/2012. Autismisäätiön Vallilan valmennuskeskuksen Mediapaja. Viitattu 11.1.2017.

<http://www.autismisaatio.fi/uploads/HAASTE-hanke/Haaste-opas%20osa%202.pdf>

Anttila P. 2007. Toimintatutkimus. Ylemmän AMK-koulutuksen metodifoorumi. Viitattu 12.1.2017.

<http://www2.amk.fi/digma.fi/www.amk.fi/opintojaksot/0709019/1193463890749/1193464158778/1194360111832/1194360447229.html>

Asuinmaa, J. & Sieppi, H. 2011. Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käyttö Rovaniemen integroiduissa päiväkotiryhmissä. AMK- opinnäytetyö. Kemi-Tornion ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.1.2017.

<http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/36455/1.pdf?sequence=1>

Autismi- ja Aspergerliitto ry:n www-sivut 2016. Viitattu 4.4.2016.

<http://www.autismiliitto.fi/>

Baby Sign Language 2017. Viitattu 21.1.2017. <http://www.babysignlanguage.com/>

Clibbens, J. 2001. Signing and Lexical Development in Children with Down Syndrome. Down Syndrome Research and Practice 7 (3). 101-105. Viitattu 6.2.2017.

<https://www.down-syndrome.org/reviews/119/reviews-119.pdf>

Esiopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2014:1. Viitattu 6.1.2017.

http://www.oph.fi/download/163781_esiopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf

Granö, P. 2015. Viittomakielen ja tukiviittomien opetus varhaiserityisopettajien, puheterapeuttien, sosionomien ja lähihoitajien koulutuksissa. Oulun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunta. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 26.1.2017.

<http://jultika.oulu.fi/files/nbnfioulu-201505071473.pdf>

Hilden, S. & Merikoski, H. 2006. Se on nyt mun vuoro! Aikuisen ja lapsen välinen vuorovaikutus puhetta tukevan ja korvaavan kommunikaation perustana päiväkodin ryhmätuokioissa. Helsingin yliopisto. Puhetieteiden laitos. Pro-gradu-tutkielma. Viitattu 30.1.2017.

http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/sirkku_hilden_hannele_merikoski.pdf

Heikkinen, H. L. T. 2015. Toimintatutkimus: Kun käytäntö ja tutkimus kohtaavat. Teoksessa R. Valli & J. Aaltola (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. Juva: Bookwell Oy, 204–219.

Helenius, L. & Karilainen, S. 2015. Puhetta tukevien ja korvaavien kommunikaatiomenetelmien käyttö Porin päiväkotien integroiduissa erityisryhmissä. Opinnäytetyö. Satakunnan ammattikorkeakoulu. Viitattu 8.1.2017.
<https://www.theseus.fi/handle/10024/86418>

Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2002. Tutki ja kirjoita. 6.-8.p. Helsinki: Tammi.

Huuhtanen, K. 2012. Mitä kommunikointi on? Teoksessa K. Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 3. painos, uudistettu laitos. Oppimateriaalikeskus Opik: Kouvola. 12-24.

Huuhtanen, K. 2012 Kommunikointi elein ja viittomin. Teoksessa K. Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 3. painos, uudistettu laitos. Oppimateriaalikeskus Opik: Kouvola. 27-30.

Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona. Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylän ammattikorkeakoulun julkaisuja 185.

Kankkunen, P, Harinen, P., Nivala, E. & Tapio, M. 2010. Kuka ei kuulu joukkoon? Lapsen kokema syrjintä Suomessa. Yhdenvertaisuus. Sisäasiainministeriön julkaisu 36/2010. Viitattu 25.3.2016. <https://www.intermin.fi/julkaisu/362010?docID=24923>

Kanto, L. 2016. Two languages, two modalities. A special type of early bilingual language acquisition in hearing children of deaf parents. Väitöskirja. University of Oulu: Faculty of humanities. Locopedics. Viitattu 12.3.2017.
<http://jultika.oulu.fi/files/isbn9789526211770.pdf>

Kaure, M. & Rauhala – Vaahervaara, S. 2013. Kielenkehityksen tukeminen varhaiskasvatuksessa. Teoriatietoa ja käytännön vinkkejä. Viitattu 8.9.2016.
<http://www.talentia.fi/files/3313/Kielenkehitys1.pdf>

Kela, M. 2012. Tarvitaanko päiväkodissa erillisiä suomi toisena kielenä.- tuokioita? Koulutuspolitiikan verkosto. Viitattu 29.12.2016. <http://www.kieliverkosto.fi>

Kelan www-sivut 2015. Vammaisten tulkkauspalvelut. Viitattu 3.9.2016.
<http://www.kela.fi/vammaisten-tulkkauspalvelut>

Korkalainen, P. 2009. Riittämättömyyden tunteesta osaamisen oivallukseen. Ammatillisen asiantuntijuuden kehittäminen varhaiserityiskasvatuksen toimintaympäristössä. Erityispedagogiikan väitöskirja: Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research Viitattu 21.2.2017.
<https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/20351/9789513936167.pdf>

Kuurojen Liitto ry 1998. Suomalaisen viittomakielen perussanakirja. Helsinki: KL-Support Oy.

Laine, K, Roisko, E. & Selin-Grönlund, P. 2015. Kommunikaatio-opetus ja ohjaus. Vammaispalvelun käsikirja Terveysten- ja hyvinvoinninlaitos. Viitattu 13.5.2016.
<http://papunet.net/tietoa/kielikylpy-viittomien-oppimisessa>

Launonen, K. 1998. Eleistä sanoihin, viittomista kieleen. Varhaisviittomisohjelman kehittäminen, kokeilu ja pitkäaikaisvaikutukset Downin syndrooma- lasten varhaiskuntoutuksessa. Logopedian väitöskirja. Valtakunnallisen tutkimus- ja kokeiluyksikön julkaisuja 75. Kehitysvammaliitto ry, Helsinki.

Launonen, K. 2007. Vuorovaikutus- kehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin. Jyväskylä. Kehitysvammaliitto.

Launonen, K. 2012. Viittomien käyttökielen ja kommunikointitaitojen kehittämisessä. Teoksessa Teoksessa K. Huuhtanen (toim.) Puhetta tukevat ja korvaavat kommunikointimenetelmät Suomessa. 3. painos, uudistettu laitos. Oppimateriaalikeskus Opik: Kouvola.32-29.

Launonen, K. 2015. Tukiviittomia opitaan kieltä käyttämällä. Kielipolku 1/2015. Viitattu 29.12.2016.

http://www.kielipolku.fi/kielipolku/lapsuus/tukiviittomia_opitaan_kielta_kayttamalla

Linjama, T. 2010. Lasten tukiviittomien käyttö puheterapeuttien näkökulmasta. Helsingin yliopisto. Käyttäytymistieteiden laitos. Pro gradu-tutkielma. Viitattu 29.12.2016. http://papunet.net/fileadmin/muut/opinnaytteet/tiina_linjama.pdf

Martikainen, K. 2007. Vuorotellen. Opas vuorovaikutukseen ja kielen kehityksen alkuvaiheisiin. Kaskelotti Kelli Oy. Viitattu 23.9.2016.

<http://papunet.net/tietoa/fileadmin/muut/Esitteet/Vuorotellen.pdf>

Martikainen, L. & Raino, P. 2014. Sisäkorvaistutetta käyttävien lasten ja nuorten kuntoutus- ja tulkkauspalvelujen toteutuminen ja tarve tulevaisuudessa. Sosiaali- ja terveysturvan selosteita 89/2014. Kelan tutkimusosasto. Helsinki. Viitattu 5.2.2017. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144490/Selosteita89.pdf?sequence=28>

Melamies, N., Pärnä, K. Heino, L. & Miller, H. 2012. Lapsi kuntoutujana- haaste aikuisille. Teoksessa V. Karjalainen & I. Vilkkumaa (toim.) Kuntoutus kanssamme. Ihmisen toimijuuden tukeminen. 7. lisäpainos. Tampere: Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES. 103-121.

Merikoski, H. 2017. Kunhan huidotaan. Kielipolku 1, 14-15.

Morgan, G. & Woll, B. 2002. Directions in sign language acquisition: Trends in language acquisition research. John Benjamins Publishing Company.

Nikula, K 2015. Lapsen hyvää etsimässä. Syntymäkuurojen lasten sisäkorvaistutushoitokäytännön sosiaalieettistä tarkastelua. Väitöskirja. Helsingin yliopisto. Viitattu 24.10.2016.

<https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/157048/Lapsenhy.pdf?sequence=1>

Nurmilaakso, M. & Välimäki, A.- L.2011. Saatteeksi. Teoksessa M. Nurmilaakso & A.- L. Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino, 5-8.

Ohtonen, M. & Räsänen, T. 2015. Puhetta tukeva ja korvaava kommunikointi. Vammaispalvelujen käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 23.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elamantuki/kommunikointi/puhetta-tukeva-ja-korvaava-kommunikointi>

Opetushallitus 2015. Valteri-puoti. Viitattu 9.3.2017. <https://www.valteri.fi/puoti/materiaalit/puhetta-tukeva-ja-korvaava-kommunikointi-seka-viittomakieli/>

Papunetin www-sivusto 2015. Materiaalia. Kehitysvammaliitto. Viitattu 29.10.2016. <http://papunet.net/materiaalia/kuvatyc3%B6kalu>

Papunetin www-sivusto 2016 a. Kielikylypy viittomien oppimisessa. Kehitysvammaliitto. Viitattu 13.5.2016. <http://papunet.net/tietoa/kielikylypy-viittomien-oppimisessa>

Papunetin www-sivut 2016 b. Tukiviittomat kommunikoinnissa. Kehitysvammaliitto. Viitattu: 21.2.2017. <http://papunet.net/tietoa/tukiviittomat-kommunikoinnissa>

Pirhonen, J & Uotila, j. 2015. Tukiviittomien käyttö päiväkodin arjessa. AMK-opinnäytetö. Kymenlaakson ammattikorkeakoulu. Viitattu 26.2.2017. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/91198/pirhonen_johanna_uotila_jenna.pdf?sequence=1

Piirainen A. 2014. Graafinen kommunikaatio ja tukiviittomat varhaiskasvatuksen S2-opetuksen tukena. AMK-opinnäytetyö. Metropolia ammattikorkeakoulu. Viitattu 23.9.2016. <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/82590/OPPARI%20LOP.pdf?sequence=1>

Porin kaupungin www-sivut 2016 a. Sivistyskeskus. Päiväkotien integroidut erityisryhmät. Viitattu 8.1.2017. <http://www.pori.fi/sivistyskeskus/varhaiskasvatus/erityispaivahoito/paivakotienintegroiduterityisryhmat.html>

Porin kaupungin www-sivut 2016 b. Sivistyskeskus. Varhaiskasvatuksen konsultoivat erityisopettajat. Viitattu 11.1.2017. <http://www.pori.fi/sivistyskeskus/varhaiskasvatus/erityispaivahoito/yhteystiedot.html>

Porin kaupungin www-sivut 2017. Porin varhaiskasvatus tarjoaa suujumppakerhoja puheenkehityksen tueksi. Viitattu 26.2.2017. <http://www.pori.fi/uutiset/2017/02/porinvarhaiskasvatustarjoaasuujumppakerhojapuheenkehityksentueksi.html#.WLKsIPmLTIU>

Pollari, A. 2011. AAC:n käyttö opetus- ja ohjaustilanteissa. Laadullinen tapaustutkimus AAC:n käytöstä integroidussa päiväkotiryhmässä. Pro gradu- tutkielma. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Viitattu 5.2.2017. <https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/26640/URN%3aNBN%3afi%3ajyu-201103061854.pdf?sequence=1>

- Ramstadius-Huolman, P. Avustajat 2016 lokakuussa. Vastaanottaja: he-ly.leppaniemi@student.samk.fi. Lähetetty 22.12.2016. Viitattu 2.1.2017.
- Saine, M. 2016. Varhaiskasvatuksen konsultoiva erityisopettaja, Porin sivistyskeskus. Henkilökohtainen tiedonanto 29.3.2016.
- Siltala, E. & Paananen, M. 2010. Mitä kasteesta on kasvamassa. Lasten Kaste seminaari 5.10.2010. Viitattu 20.12.2016.
<https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80091/7a5c36bd-8978-4017-ab8f-5332ea1d2e5a.pdf?sequence=1>
- Sipari, S. 2008. Kuntouttava arki lapsen tueksi. Kasvatuksen ja kuntoutuksen yhteistoiminnan rakentuminen asiantuntijoiden keskusteluissa. Väitöskirja. Jyväskylän yliopisto: Jyväskylä studies in education, psychology and social research.
- Sosiaali- ja terveysministeriö 2016. Lapsi- ja perhepalveluiden muutosohjelma. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2016:29. Helsinki. Viitattu 28.12.2016.
http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/74904/Rap_ ja_muist_29_2016.pdf?sequence=1
- Suojanen, U. 2014. Toimintatutkimus ammatillisen kehittymisen välineenä. Metodix-metoditietämystä kaikille. Viitattu 22.10.2016.
<https://metodix.fi/2014/05/19/suojanen-toimintatutkimus/>
- THL:n www-sivusto 2015. Vammaispalvelun käsikirja. Kuntoutuksen määritelmiä. Viitattu 3.9.2016. <https://www.thl.fi/fi/web/vammaispalvelujen-kasikirja/itsenaisen-elaman-tuki/kuntoutus/kuntoutuksen-maaritelmia>
- Takala, M. 2016. Kommunikointitapojen kirjo. Teoksessa M. Takala & H. Sume (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. uudistettu painos. Oy Finn Lectura Ab, 38–55.
- Takala, M. 2016. Moniulotteinen kuulovammaisuus. Teoksessa M. Takala & H. Sume (toim.) Kieli, kuulo ja oppiminen. Kuurojen ja huonokuuloisten lasten opetus. 3. uudistettu painos. Oy Finn Lectura Ab, 22–37
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet. 2005. Stakes. Oppaita 56. Viitattu 3.9.2016.
<http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/77129/Varhaiskasvatussuunnitelmanperusteet.pdf?sequence=1>
- Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016. Opetushallitus. Määräykset ja ohjeet 2016:17. Viitattu 6.1.2017.
http://www.oph.fi/download/179349_varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet_2016.pdf
- Von Tetzchner, S. & Martinsen, H. 2000. Johdatus puhetta tukevaan ja korvaavaan kommunikointiin. 2. painos. Helsinki: Hakapaino Oy.
- Välimäki, A.- L. 2011. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2003/2005. Teoksessa M. Nurmilaakso & A.- L. Välimäki (toim.) Lapsi ja kieli. Kielellinen kehittyminen varhaiskasvatuksessa. Helsinki: Yliopistopaino, 13–21.

Viittomat kommunikoinnissa, n.d. Tietotekniikka- ja kommunikaatiokeskus Tiko-teekki. Viitattu 30.1.2017.

http://papunet.net/sites/papunet.net/files/materiaalia/Julkaisut/viittomat_kommunikoinnissa_netti.pdf

Wendt, O., Lloyd, L.L. & Quist, R. W. 2011. Augmentative and Alternative Communications Perspectives Ser.: Assistive Technolog: Principles and Applications for Communication Disorders and Special Education (1). English: Brill. Viitattu 5.2.2017.

<http://site.ebrary.com.lillukka.samk.fi/lib/SAMK/detail.action?docID=10512335>

Whitehead, M. R. 2007. Zero to Eight : Developing Language and Literacy with Young Children (3). English: Sage Publications Ltd. Viitattu 12.1.2017.

<http://site.ebrary.com.lillukka.samk.fi/lib/SAMK/detail.action?docID=10285207>

Widberg-Palo, M. 2012. Hei, kato mua! Viittomakielisten ja viittomakieltä käyttävien lasten hyvinvointija oikeuksien toteutuminen Suomessa. Teoksessa Kiili, J. & Pollari, K. (toim.) Hei, kato mua! Vuorovaikutus ja hyvinvointi kuuron ja huonokuuloisen lapsen elämässä. Lapsiasianvaltuutetun toimiston julkaisuja 2012:3. 46-87. Viitattu 27.2.2017. <http://lapsiasia.fi/wp-content/uploads/2015/04/hei-kato-mua.pdf>

Koulutusiltapäivä avustajille 18.10.2016. Kysely tukiviittomien käyttöön liittyen.

1. Oletko opiskellut aiemmin tukiviittomien käyttöä?

En _

Kyllä _

- Kuinka paljon ja missä olet opiskellut?

2. Käytätkö tällä hetkellä tukiviittomia työssäsi?

En _

Kyllä _

- Minkälaista sanastoa ja missä tilanteissa käytät tukiviittomia (esimerkiksi viittomien laajuus lapsen ikä ja taso huomioiden)?

3. Koetko tukiviittomaosaamisesi riittäväksi nykyisessä työssäsi?

En _

- Mihin tukiviittomien käyttöön liittyviin asioihin haluat saada ohjausta ja opetusta?

Kyllä _

4. Mitä odotuksia sinulla on tukiviittomien opetuksen suhteen nyt ja jatkossa?

Koulutusiltapäivän osuus tukiviittomista on osa kuntoutuksen YAMK-tutkintoon kuuluvaa opinnäytetyötä. Käytän tässä kysymyslomakkeessa esiintulevia asioita **anonymisti koulutusiltapäivän suunnittelussa** ja opinnäytetyön **raportoinnissa**. hely.leppaniemi@xxxxx

Tässä kyselyssä esiintulevia asioita saa käyttää edellä mainitusti:

Kyllä _ Ei _

Avustajien koulutusiltapäivä 18.10.2016

Arviointikysely, joka koskee koulutusiltapäivän tukiviittoma-osuutta.

Käytän tietoja Kuntoutuksen YAMK- tutkintoon kuuluvan opinnäytetyön raportoinnissa.

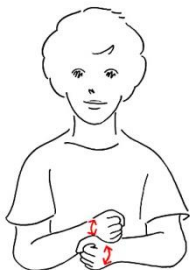
hely.leppaniemi@xxxxx

Tässä kaavakkeessa esiin tulevia tietoja voin käyttää edellä mainitusti

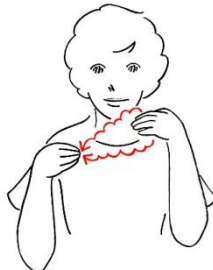
KYLLÄ_ EI _

1. Minkälaiseksi koit tukiviittomien käytön harjoittelun koulutusiltapäivässä?
2. Miten tukiviittomien opetukseen käytetty materiaali vastasi tarpeitasi?
3. Mitä ehdotuksia sinulla on jatkoa ajatellen (esim. materiaali ja sanasto, koulutuksen jatko)?
4. Mitä muuta haluat sanoa?

VIHREÄ

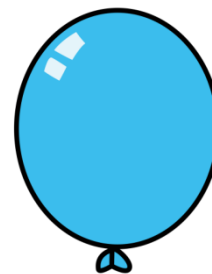
VIINIRYPÄLE

SININEN

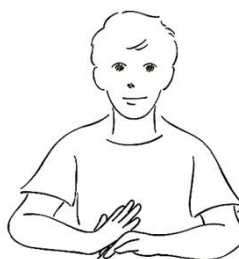
ILMAPALLO

RUSKEA

SIILI

SISÄLLYSLUETTELO

1. Kuvia aamupiiriin
 - Viikonpäivät
 - Toivotukset
 - Päiväkodin toimintatuokiot
 - Vuodenajat
 - Viikonpäivät koodivärein
 - Sääsanastoa
 - Juhlalotto pääsiäinen, jouluku, vappu
 - Juhlasanastoa
2. Asiat, esineet, eläimet
 - Eläimet
 - Lelut
 - Ruokasanastoa
 - Vaatteet
 - Villieläimet
3. Tekeminen
 - Arjen pieniä lauseita
 - Haastattelu
 - Verbejä ym.
4. Lauluja ja loruja
 - Kis, kis kissanpoika
 - Kukko puuron keitti
 - Lumiukko iltasella
 - Maanantaina mamma meni
 - Vanha maalipurkki
5. Kirjaimet, numerot ja värit
 - Aakkoset
 - Kysymyssanat
 - Numerobingo
 - Värit
6. Tunteet
7. Muut
 - Kuva ja viittoma-peli (Nelostuote)
 - Yläkäsite-noppapeli

KOULUTUKSESSA KÄYTETYT HARJOITUKSET

1. VÄRIMUISTIPELI
2. KIRJAIMET
 - sormita parille oma nimesi
 - sormita päiväkotisi nimi, päiväkotiryhmäsi nimi, sana Pori
3. KEKSI ITSELLESI VIITTOMAMERKKI
 - usein käytetään oman nimen ensimmäistä kirjainta, mutta myös jokin muu kuvaava viittoma voi olla käytössä; esimerkiksi Marjan viittomamerkki on viittomamerkki "marja")
4. NUMEROT
 - Pelatkaa numerobingo, siten että yksi nostaa numerokortin, viittoo sen ja muut laittavat pelimerkin oikean numeron päälle.
5. YLÄKÄSITTEET NOPPAPELI
 - Heitä noppaa; viito jokin yläkäsitteeseen liittyvä sana
 - Apuna voi käyttää mukana olevia pikkukuvia
6. "LAUTAPELI" NELOSTUOTTEEN PELIIN IDEOITUNA
 - Laittakaa kuvakortit pöydälle polkupuoli näkyville. Kulkekaa polkua pitkin nopan silmäluvun mukaan. Katso kortti, viito kuva ja käännä kortti takaisin väärin päin. Pelillä ei varsinaisesti ole loppua, vaan voitte jatkaa ja kerrata viittomia
7. ELÄINMUISTIPELIT
 - Pelatkaa muistipeliä eläinkorteilla.
 - Villieläimet ja kotieläimet

TUKIVIITTOMAT

18.10.2016

- käytetään puheen rinnalla täydentämään puhetta
 - viitotaan vain avainsanat
- suomalaisen viittomakielen mukainen merkistö
- soveltuu kommunikaatioksi puheen ja kielenkehityksen häiriöissä

6.2.2017

TUKIVIITTOMIEN KÄYTÖN HYÖDYT..

- kanssakäyminen ja kommunikointi mahdollistuvat; muiden ihmisten suhtautuminen muuttuu myönteisemmäksi
- käsitteiden käyttö mahdollistuu > kielelliset ilmaisukeinot kehittyvät; sisäinen kieli kehittyy
- viittominen on tahdonalaista toimintaa > tukee puheessa tarvittavien tahdonalaisten liikkeiden kehitystä sekä yleistä motorista kehitystä

6.2.2017

TUKIVIITTOMIEN KÄYTÖN HYÖDYT...

- o sanojen hahmottaminen näönvarassa voi olla helpompaa
 - o viittomissa yhdistyvät näkeminen, lihastunto, kosketus ja liike
- o liikkeistä syntyy rytmi > tallentuu muistiin > helpompi palauttaa mieleen monikanavaisesti
- o viittomien käyttö rytmittää ja rauhoittaa puhetta
 - o "pakottaa" katseyhteyteen

6.2.2017

TUKIVIITTOMAT...

- o kehittyvät lapsella samaan tahtiin kuin sanat
- o **mallioppiminen ja vuorovaikutus välttämätöntä**
- o opetetaan lasta kiinnostavia asioita ja sanoja
- o houkutellaan lasta tukiviittomien käyttöön
- o kärsivällisyys;
- o leikin kautta oppiminen
- o käyttö ei estä puhekielen syntymistä
- o lapselle näytetään mallia viittomien yhdistämisestä ; lapsi oppii kielen rakenteen käyttöä

6.2.2017

ELEET

- o ensimmäinen eleilmaisuuden vaihe ennen puheen oppimista (tavoittelu, näyttäminen, ottaminen..)
- o lapsi huomaa vuorovaikutuksen ja vuorottelun merkityksen
- o esittävien eleiden vaihe; eleitä voi olla enemmän kuin puhetta
- o tässä vaiheessa lapsi oppii enemmän viittomia kuin puhuttuja sanoja, jos ympäristö antaa siihen mahdollisuuden

6.2.2017

VÄLIAIKAINEN VAI PYSYVÄ KOMMUNIKAATIO

- Varhaisen puheen- ja kielen kehityksen tukena (viivästynyt puheen kehitys, sisäkorvaistute)
- Heikosti ymmärrettävän puheen tukena koko elämän ajan
- Korvaavana kielenä puuttuvan puheen tilalla

- tukiviittomia käytetään kunnes puhetta käytössä enemmän kuin viittomia

6.2.2017

LÄHTEITÄ

papunet.net/tietoa/viittominen-vahvistaa-puhetta

papunet.net/tietoa/tukiviittomat-kommunikoinnissa

www.kielipolku.fi/kielipolku/lapsuus/tukiviittomia-opitaan-kielta-kayttamalla

Launonen Kaisa 2009. Vuorovaikutuskehitys, riskit ja tukeminen kuntoutuksen keinoin

6.2.2017